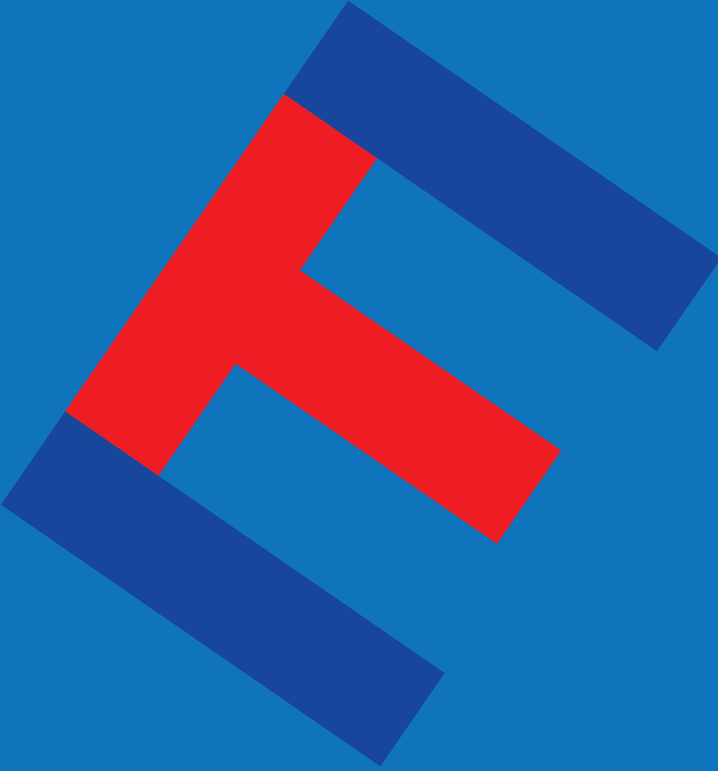
Avrupa'da Türkiye

Kısır döngüyü kırmak

Bağımsız Türkiye Komisyonu İkinci Raporu
Eylül 2009

Avrupa'da Türkiye:
Kısır döngüyü kırmak

Bağımsız Türkiye Komisyonu İkinci Raporu
Eylül 2009

Bağımsız Türkiye Komisyonu

Martti Ahtisaari (Başkan)
Finlandiya Cumhurbaşkanı (E)
2008 Nobel Barış Ödülü Sahibi

Kurt Biedenkopf
Saksonya Eyaleti Başbakanı (E), Almanya

Emma Bonino
Avrupa Komisyonu Üyesi (E)
Uluslararası Ticaret ve Avrupa İşleri Bakanı (E), İtalya
İtalyan Senatosu Başkan Yardımcısı

Hans van den Broek
Hollanda Dışişleri Bakanı (E)
Avrupa Komisyonu Üyesi (E)

Bronisław Geremek († 13 Temmuz 2008)
Polonya Dışişleri Bakanı (E)

Anthony Giddens
London School of Economics and Political Science Direktörü (E)

Marcelino Oreja Aguirre
İspanya Dışişleri Bakanı (E)
Avrupa Konseyi Genel Sekreteri (E)
Avrupa Birliği Komisyonu Üyesi (E)

Michel Rocard
Fransa Başbakanı (E)

Albert Rohan (Raportör)
Dışişleri Genel Sekreteri (E), Avusturya

Bağımsız Türkiye Komisyonu Açık Toplum Vakfı ve British Council tarafından desteklenmektedir. Bağımsız Türkiye Komisyonu bu raporun hazırlanmasındaki yardımları nedeniyle Hugh Pope'a teşekkür eder.

(E): Eski

İçindekiler

Giriş

Bağımsız Türkiye Komisyonu, 2004 yılı Mart ayında daha önce üstdüzey görevlerde bulunmuş, bütünleşme sürecine inanan, konuyla ilgili bir grup Avrupalı tarafından Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine ilişkin tartışmaların daha tarafsız ve rasyonel olmasına katkı sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, *Avrupa'da Türkiye: Bir Sözden Fazlası mı?* başlıklı Eylül 2004'te yayınlanan ilk raporunda Türkiye'nin Avrupa ile yakınlaşmasına ilişkin uzun tarihi süreci incelemiş, aynı zamanda Türkiye'nin AB'ye üye olmasına ilişkin önemli fırsat ve zorlukları değerlendirmişti. Bu raporunda, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirmesi ile birlikte katılım müzakerelerinin gecikmeden başlaması gerektiği sonucuna varmıştı. Son yıllarda Türkiye'nin Avrupa'ya yönelimi ve AB'ye üye olabileceği Avrupa'da hükümetler tarafından defalarca teyit edilmiş olduğu için bu konuda daha fazla bir gecikme, verilen taahhütlerin açıkça ihlal edilmesi anlamına gelecek ve Avrupa Birliği'nin inandırıcılığına zarar verecekti. Ayrıca o raporda, Türkiye gibi büyük ve belli özelliklere sahip bir ülkenin AB'ye üye olmasının AB açısından önemli zorluklar doğurabileceği, ancak bu zorlukların aşılamaz nitelikte olmadığı da vurgulanmıştı. Üstelik, dönüşüm geçirmiş, demokratik ve modern bir Türkiye, kendine has jeostratejik konumu, ekonomik potansiyeli ve genç ve dinamik nüfusu ile Avrupa Birliği'ne önemli katkı sağlayacaktır.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Avrupa Birliği Konseyi'nin Aralık 2004 tarihli, Türkiye ile katılım müzakeresine başlama ve fiili müzakereleri Ekim 2005 tarihinde başlatma yönündeki kararını memnuniyetle karşılamıştır. Ne yazık ki, o tarihten bu yana Avrupa'da siyasi liderlerin olumsuz yaklaşımları ve Avrupa kamuoyunun genişleme konusunda artan tereddütü, Türkiye'de üyelik için gerekli tüm şartları yerine getirse bile üye olmasının

istenmediği yönünde bir izlenim yaratmıştır. Ayrıca, müzakere sürecinin kendisi de müzakere başlıklarının yarısından fazlasının bloke edilmesiyle aksamıştır.

Türkiye'de hem AB üyeliğine hem de zor ve bazen maliyetli reformlara olan destek azalmıştır. İktidardaki Adalet ve Kalkınma Partisi'nin (AKP) İslamcılığın yükselişte olduğu iddiasıyla ve kısmen laik prensipleri savunma kisvesi altında harekete geçen Avrupa karşıtı Türklerden gelen ciddi baskıya maruz kalması gibi bazı iç siyasi zorluklar nedeniyle AB üyeliği için gerekli siyasi ve toplumsal reformların uygulanmasının geciktirilmeye çalışılması da mevcut durumu çıkmaza sokmuştur. Türkiye'de reformların yapılmaması Avrupa'da Türkiye'nin üyeliğine olan muhalefeti daha da artırmış, dışlanma hissi Türkiye'de reform yanlılarının hevesini daha çok kırmış ve böylece bir kısır döngü yaratılmıştır.

Avrupa'dan gelen olumsuz tepkiler Türkiye'ye Avrupa'nın kapılarının açık olmadığı izlenimini verdi.

Bu kısır döngü, son on yılda Türkiye'nin AB'ye uyumu ile ortaya çıkan pek çok kazanımın değerini yoketmektedir. Özellikle, demokrasiyi güçlendirme, insan haklarına saygıyı genişletme ve özgür ve canlı bir sivil toplum yaratma konusundaki ilerleme durmuştur. Türkiye'de ekonominin dinamizmi küresel ekonomik krizin de etkisiyle yavaşlamış, doğrudan yabancı yatırımda müzakerelerin başlamasından sonra görülen önemli artış da düşüşe geçmiştir. Diğer taraftan, Türkiye'nin yeni karizması ve refahı, ülkeyi çevresindeki ülkeler için cazip kılmaya başlamış ve proaktif bölge politikaları, bir bacağı AB'de olan bir Türkiye'nin çevresindeki Kafkaslar ve Orta Doğu gibi sorunlu bölgelere istikrar yayabileceğini göstermiştir. Bütün bu konular, Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun müzakerelerin başlamasından bugüne kadar AB'de ve Türkiye'de gerçekleşen gelişmelerin ve Türkiye'nin katılım süreci açısından önemli meselelerin analizini yaptığı bu raporun arka planını oluşturmaktadır.

2004 yılındaki ilk raporda olduğu gibi bu rapor da Bağımsız Türkiye Komisyonu üyelerinin kişisel görüşlerini yansıtır ve Avrupa Komisyonu'nun hazırladığı yıllık ilerleme raporunun benzeri niteliğinde değildir.

Son olarak Bağımsız Türkiye Komisyonu, üyelerinden eski Polonya Dışişleri Bakanı Bronislaw Geremek'in 2008 yılında zamansız ölümünden duyduğu üzüntüyü ifade eder ve kendisinin Bağımsız Türkiye Komisyonu için yaptığı çalışmaları takdirle anar.

I Türkiye'ye adil davranmak?

Aralık 2004'te, tüm AB ülkelerinin devlet veya hükümet başkanlarından oluşan Avrupa Birliği Konseyi oybirliğiyle Türkiye ile müzakerelerin başlamasına karar verdi. Bu net karar, Türkiye'nin AB'ye üye olabileceğine dair on yıllardır tekrar tekrar yapılan açıklamalar ve şartları yerine getirdiği anda AB'ye üye olacağına dair ifadelerle tamamen örtüşen bir karardı. Bu karar aynı ay içinde 407 lehte ve 262 aleyhte oy ile Avrupa Parlamentosu'nda da kesin bir şekilde onaylandı. Zaten 1999 yılında Avrupa Birliği Konseyi Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı muameleye tabi olması gerektiğini ilan etmişti. Bu nedenle Türkiye'nin, bu sürecin daha önceki genişleme turlarında olduğu gibi yürütüleceğini beklemesi ve müzakerelerin süresi ve sonucunun esasen Türkiye'nin Kopenhag kriterlerini yerine getirmesine, AB hukukunu kendi mevzuatına aktarmasına ve katılımın diğer şartlarına bağlı olduğunu öngörmesi gayet doğaldı.

Avrupa Birliği Konseyi Türkiye'nin diğer aday ülkelerle aynı muameleye tabi olması gerektiğini ilan etti.

Ne yazık ki bir kaç ay içinde Türkiye, Avrupalı liderlerin bu oybirliği ile alınmış kararın içini boşaltmaya çalışan açıklamalarıyla ve AB üyesi ülkelerin müzakereleri bloke etmek yönündeki olumsuz tavırlarıyla karşı karşıya kaldı. Bu çabalar, üzerinde mutabık kalınan rotayı değiştirme ve müzakerelerin temel ruhunu saptırma yönündeydi. Bazı ülkelerde kamuoyuna yönelik bu tip söylemler, iç politika hesaplarının söz konusu olduğu izlenimini verecek şekilde seçimlerle aynı zamana denk geldi. AB-Türkiye sürecine saldırmak, halkın göç, iş bulma kaygısı, İslam korkusu ve genel anlamda AB'nin kendisi ile ilgili memnuniyetsizliği gibi konuları ifade etmek için kullanılır oldu. Bazı politikacılar, Türkiye'nin aslen Avrupalı olmadığını, Türkiye üyelik şartlarını yerine getirse bile AB'ye girmemesi gerektiğini

ve Türkiye'nin üyeliğinin Türkiye'den Avrupa'ya göç akınına sebep olacağını iddia ettiler. Türkiye'nin AB için başlı başına bir tehdit olduğunu anlatan çeşitli ifadeler kullanarak, Türkiye'nin AB'ye katılım sürecinin aslında Birlik içindeki sorunların sebebi olduğunu ve Türkiye'nin üyeliğinin sonuçta AB'yi yönetilemez hale getireceğini göstermeye çalıştılar.

Bu halka yönelik söylem, hükümetler tarafından resmen onaylanmış olan ve Türkiye'nin Ekim 2005'te AB ile başladığı müzakerelerin temelini oluşturan Müzakere Çerçevesinin yeniden yorumlanması çabalarıyla da desteklendi. Çerçeve, "müzakerelerin ortak hedefinin üyelik" olduğunu açıkça ifade ediyordu. Ancak bazı liderler, cümlenin devamındaki "bu müzakereler sonucu önceden garanti edilemeyen açık uçlu bir süreçtir" ifadesini, AB ile Türkiye arasındaki müzakerelerin üyelik dışında başka seçenekleri de hedefleyebileceği anlamına geldiği şeklinde yorumladılar.

Bazı hükümetler, on yıllardır Türkiye'ye önerilen AB anlaşmalarına dayalı tam üyelik yerine, "imtiyazlı ortaklık" veya "özel ilişki" lehine bazı görüşleri savunmaya başladılar. Ancak bu formülün destekçilerinin hiç bir tanesi, 1963 yılındaki ortaklık anlaşması ve 1996 yılında Gümrük Birliği de dahil olmak üzere Brüksel ile en eski ve yakın ilişkilere sahip AB üyesi olmayan devlet sıfatını taşıyan Türkiye'ye ne gibi ilave imtiyaz veya ortaklıklar sunulacağı konusunda bir açıklama getirmeyi başaramadılar. Ayrıca, NATO üyesi Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de dahil olmak üzere Avrupa Konseyi'nden, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı ve futbol liglerine kadar neredeyse tüm Avrupalı kuruluşlarla da genel anlamda bütünleşmiştir. "İmtiyazlı Ortaklık" fikrini desteklemek, kendi söz hakkı
olmadığı halde AB tarafından alınan pek çok siyasi kararın bağlayıcılığından etkilenen Türkiye'yi AB'nin siyasi mekanizmaları içine almamak için kullanılan popülist bir bahane gibi görünüyor.

Avrupalı liderlerin bu olumsuz yaklaşımları ve politikaları AB'nin daha önceki tüm karar ve taahhütleriyle açık bir şekilde çelişmektedir. Bu durum, AB'nin inandırıcılığı, güvenilirliği ve yapılan anlaşmalara uyma konusunda ahde vefa *(pacta sunt servanda)* ilkesine uyumu konusunda soru işaretlerinin belirmesine sebep oluyor. Her müzakerede olduğu gibi AB ile Türkiye arasındaki müzakere de tanım itibarıyla açık uçludur ve taraflardan bir tanesi sonuçtan memnun kalmazsa

tamamlanmayabilir. Üyelik hedefi yerine alternatif düzenlemelerle daha baştan bu müzakerelerin içini boşaltmaya çalışmak, Türkiye'ye karşı verilmiş sözlerin tutulmamasına, ülkede milliyetçi tepkilerin körüklenmesine ve daha genel anlamda AB'nin Müslüman ülkelere karşı ayrımcı çifte standartları olduğu konusunda genel bir kanı yaratmaya yarar. Zaten, binlerce düzenleme içeren AB müktesebatının iç hukuka aktarılması sürecini üyelikten başka bir amaç için yapmak çok anlamlı olmayacaktır. Avrupa'da yüksek makamlardaki kişilerin içeriği olmaksızın "imtiyazlı ortaklıktan" bahsetmesi, Türkiye'nin AB kurallarını, değerlerini ve siyasi standartlarını benimsemesi ile gözle görülür biçimde desteklenen AB'nin mevcut sınırlarının ötesinde yumuşak güç olmaya yönelik temel hedefinin aleyhinde işlemektedir.

Üyeliğe alternatif başka düzenlemelerin söz konusu olması Türkiye'ye verilen sözün tutulmaması demektir.

Bazı AB üyesi devletlerin resmi ve gayriresmi bir biçimde müzakere sürecinin kendisini hedef alması da aynı derecede zarar verici olmuştur. 35 müzakere başlığının yarıdan fazlası, ya Türkiye'nin Ek Protokolü uygulamaması nedeniyle resmen ya da bir veya bir kaç devlet tarafından gayriresmi olarak bloke edilmiş durumdadır. Aralık 2006'da yapılan AB Zirvesi sırasında resmen bloke edilen sekiz başlık da dahil olmak üzere neredeyse bir düzine başlık Kıbrıs sorunu nedeniyle dondurulmuştur. Fransa, bugünkü liderleri Türkiye'nin üyeliğine karşı olduğu ve Ankara'ya "bütünleşme değil ortaklık" teklif edilmesine inandığı için beş ana alanda müzakerelerin devamına izin vermeyeceğini açıkça ilan etmiştir. Diğer müzakere başlıklarında ise gayriresmi engeller vardır ve on bir başlık, siyasi nedenlerle üye devletler tarafından AB Konseyi'nde engellenmektedir.
Bir başka çelişki de, Türkiye'nin 2008 yılında AB'nin yaptığı 124 ortak açıklama, bildiri ve girişimin 109'una destek verdiği ve Bosna Hersek ve Kosova'daki önemli AB misyonlarına katıldığı gözönüne alınırsa, bloke edilen başlıklar arasında AB ile Türkiye'nin ortak çalışması açısından en önemli ve ümit vadeden üç konunun, yani Dış İlişkiler, Enerji ve Güvenlik ve Savunma Politikasının olmasıdır.

Türkiye'nin AB üyeliği hedefini raydan çıkartmaya yönelik diğer dolaylı çabalar arasında Avrupa'nın kesin sınırlarının "akil adamlar" tarafından çizilmesi önerisi ve bir Akdeniz Birliği kurulması fikri vardır. Türkiye'nin ismi bu öneriler ile ilgili olarak zikredilmemiştir ancak genel olarak bu fikirlerin hedefinde

olduğu düşünülmektedir. Türkiye'nin AB ile bütünleşmesi görüşünde olan üye devletlerin zamanında müdahalesi ile bu girişimlerin yetkisi, Türkiye'nin AB üyeliği hedefi üzerinde gerçekte çok az etki yaratacak şekilde genel tutulmuştur.

Ancak Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan siyasetçiler, "Türkiye, diğer aday ülkeler için geçerli olan kriterlere göre AB'ye katılacak bir aday ülkedir" diyerek 1999 Helsinki AB Zirvesinde alınan dönüm noktası niteliğindeki kararın getirdiği ruhu bulandırmayı başarmışlardır. O günden bu yana üyelik çıtası daha önceki aday ülkelere göre hep daha yukarı çekilmiştir. Avrupalıların özellikle kendileri gibi eski bir NATO müttefiki yerine eski Sovyet bloğu ülkelerine öncelik verdiğini ve Türkiye'nin yönetişim ve ekonomik ve sosyal göstergeler açısından bu ülkelerden daha iyi bir performans sergilediğinin gözardı edildiğini düşündükleri için Türkler açısından psikolojik olarak AB'nin tavırlarının en şevk kırıcı tarafı bu olmuştur.

Türkiye'nin AB'ye girmesini engellemek isteyen Avrupalı siyasetçiler genellikle kendi ülkelerindeki kamuoyu yoklamalarında ortaya çıkan yaklaşımları izlemeye çalışıyorlar, halbuki bu, on yıl veya daha fazla sürecek karmaşık AB-Türkiye müzakere sürecinin geleceğini tayin etmek için tek başına yeterli bir yöntem değildir. Bunun karşılığında Avrupa kamuoyu da siyasi liderlerinin belirttiği görüşleri takip etmektedir. Türkiye'nin AB üyeliğine olan destekteki düşüş ile bazı ülkelerde üst makamlardaki kişilerin Türkiye karşıtı konuşma yapması arasında açık bir ilişki vardır. Liderlerin AB-Türkiye sürecinin faydalarını vurguladığı ülkelerde ise Türkiye'nin üyeliğine destek yüksektir. Pek çok Avrupalının, Türkiye'nin AB içindeki geleceği konusunda kararsız olduğu bir gerçektir. Bu kafa karışıklığının çoğu, bilgi eksikliğinden ve üyeliğin veya üyelikle ilgili bazı boyutların hemen söz konusu olduğu yönündeki varsayımlardan kaynaklanmaktadır. Aslında, Avrupalıların en önemli endişelerinden olan Türk işgücünün serbest dolaşımı, tarımda sübvansiyon ve yapısal fonlar halihazırda daimi olması söz konusu olabilecek bazı derogasyonlara tabidir. Bu konulardaki tartışma ne kadar açık olursa, o kadar iyi olur. Unutmayalım ki 1954 yılında Fransız halkının %51'i kamuoyu araştırması yapanlara Alman halkı hakkında olumsuz görüşü olduğunu söylemiş ve sadece %29'u bir Fransız-Alman ittifakının işleyeceğine inandığını belirtmişti.

Öte yandan Türkiye'de medya ve siyasetçiler Avrupa'dan gelen hasmane mesajlara daha çok odaklanmayı tercih etmiş

ve pek çok Avrupa ülkesinde Türkiye'nin üyeliği için var olan önemli orandaki desteği gözardı etmişlerdir. Bu da Türkiye'de bir tepkinin oluşmasına katkıda bulunmuş ve sonuçta genel olarak Avrupalılara karşı bir kızgınlık oluşmuş, Türkiye'nin hiç bir zaman AB üyesi olarak kabul edilemeyeceğine dair bir çaresizlik hissine ve AB üyeliğine olan destekte düşüşe sebep olmuştur. 2008 yılı sonbaharında Eurobarometer, AB üyeliğinin iyi bir şey olacağını düşünen Türklerin oranının 2004 yılındaki %70 üzeri orandan %42'ye düştüğünü tespit etmiştir. Müzakere sürecinin sonunda olumlu bir sonuca varılacağına dair inancın olmaması Türkiye'de liderlerin motivasyon kaybetmesine sebep olmuş, bu durumda kamuoyunun gerekli reformları yapmaları konusunda liderler üzerindeki baskısı azalmış ve bu da Türkiye'de Avrupa karşıtlarının söylemlerinin güçlenmesine sebep olmuştur. AB, tam da Türkiye bölgesinde gerçek bir bölgesel güç olmaya başlarken Türkiye üzerindeki etkisini kaybetmektedir.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Avrupa Birliği'nin inandırıcılığını koruyabilmesi için kendi kararlarına saygı göstermesi ve verdiği taahhütlerin arkasında sağlam durması gerektiği görüşündedir. Avrupalı liderler kısmen kendilerinin sorumlu olduğu ve Avrupa'da değişen yaklaşımların yarattığı kısır döngüyü kırmalıdır. 1999 yılında Avrupa'dan gelen olumlu sinyaller sonucu Türkiye'de o güne kadar görülmemiş bir dizi reformun gerçekleşmesi mümkün olmuştu. AB'nin bu anlamda liderliğini yeniden canlandırmak mümkündür. Şu anda 27 hükümetin pek azı açıkça Türkiye'nin üyeliğine karşıdır ve AB'deki hükümetlerin çoğunluğu, bazıları çok güçlü bir şekilde olmak üzere, Türkiye'nin üyeliğini desteklemektedir. Türkiye neredeyse 50 yıldır AB'ye ortak üyedir, Avrupalı ve Atlantik ötesi kurumların önemli ve saygıdeğer bir üyesidir, çok önemli bir jeostratejik kesişim noktasında yer almaktadır ve Avrupalı ortakları tarafından adil bir muamele görmeyi haketmektedir. 2004 yılında AB Konseyi'nin de belirttiği gibi müzakere sürecinin hedefi üyeliktir ve başka birşey olamaz. Bu hedefe ulaşılıp ulaşılamayacağı müzakerenin sonuçlarına, Türkiye'nin dönüşümüne ve görüşmeler sonucunda Türkiye ve AB üyesi devletlerin kararlarına bağlı olacaktır. Türkiye ile AB'nin uyum süreci belirgin bir şekilde her iki tarafın da yararına olmuştur ve bu faydalı döngü yeniden oluşturulmalıdır.

Türkiye ile AB'nin uyum süreci her iki tarafın da belirgin bir şekilde yararına olmuştur ve bu faydalı döngü yeniden oluşturulmalıdır.

II Türkiye'de kaçırılan reform fırsatları

AB'nin 1999 yılında Türkiye'yi aday ülke olarak tanımasından sonra Türkiye'de yapılan geniş kapsamlı reformlar ülkenin tarihindeki en önemli dönüşümlerden bir tanesidir ve cumhuriyetin kurucusu Kemal Atatürk'ün 1920'lerde Avrupa hukukunu Türkiye'ye getirmesiyle karşılaştırılabilecek düzeydedir. Reformların altın çağı olan 2000-2005 yılları, Kopenhag Kriterlerine uyum ve Türk mevzuatını AB müktesebatı ile uyumlu hale getirmek için sekiz hukuki reform paketinin çıktığı dönemdir. Bu değişiklikler ile anayasanın üçte birinin yeniden yazılması, uluslararası insan hakları hukukunun yürürlüğe girmesi, ölüm cezasının kaldırılması, kadın haklarının iyileştirilmesi, işkenceye karşı yeni önlemlerin alınması ve cezaevi sisteminin reformu söz konusu oldu. Yeni kanunlar, ifade, dernekleşme ve medya özgürlüğü gibi eskiden çok ağır kısıtlamaların olduğu alanlarda değişiklikler yaptı. Türk Silahlı Kuvvetleri daha şeffaf savunma bütçelerini, Milli Güvenlik Kurulu'ndaki gücünün azaltılmasını ve devlet güvenlik mahkemelerinin kaldırılmasını kabul ederek eskiden daha ön planda olan rolünden biraz daha geri adım attı. Türkiye'nin gerçekten Avrupa projesinin bir parçası olduğu hissi, ülkenin kendini daha güvende hissetmesini, Türk-Kürt ihtilafının yumuşamasını, Ermeni meselesi konusunda daha açık bir tartışma olmasını ve militan şiddet olaylarının azalmasını sağladı. Bu yeni güven, altı yıl boyunca %7'lik bir ekonomik büyüme ve o güne kadar görülmemiş bir yabancı yatırım dalgasına da katkıda bulundu. Türkiye dışında ise AB ile olan bu ortaklık Ankara'yı uluslararası barışı koruma harekatlarına önemli katkı yapmaya ve donmuş Kıbrıs ihtilafının çözümü için bir değişime ön ayak olmaya teşvik etti.

Bu reform sürecinin dramatik bir şekilde yavaşlaması ise ilginç bir şekilde Ekim 2005'te katılım müzakerelerinin

başlamasına denk gelmektedir. Bu beklenmedik gelişmenin çeşitli sebepleri var. Bir taraftan bazı Avrupalı liderlerin olumsuz yaklaşımlarını, Avrupa'da anayasal düzenlemeler ve devam eden genişleme ile ilgili kafa karışıklığını ve bir önceki bölümde belirtildiği gibi müzakere sürecinde artarak ortaya çıkan engelleri suçlayabiliriz. Diğer taraftan, AKP hükümeti de fırsatlar kaçırdı ve iç politikada pek çok konuyla uğraşmak zorunda kaldığı için reform sürecinin ivmesini sürdürmeyi başaramadı.

2007 yılından itibaren iktidardaki AKP, devletin kurulu düzeninin içinden asker, yargının bir kısmı ve ana muhalefet partisi olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin (CHP) zaman zaman oluşturduğu koalisyonlardan doğan çeşitli zorluklarla mücadele etmek zorunda kaldı. Bu saldırılar, AKP'nin cumhuriyetin laik ilkelerine aykırı hareket ettiği iddiasına dayanıyordu. Bunlar arasında 2007 yılı Nisan ayında Türk Genelkurmay Başkanlığı'nın "tepkisini açıkça ortaya koyabileceğine" dair uyarısı ve Mart 2008'de Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının AKP'nin kapatılması ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Recep Tayyip Erdoğan da dahil olmak üzere 71 siyasetçinin siyaset yapmasının yasaklanması talebi de vardı. Reform sürecini kesintiye uğratan bir başka olay da 2007 yılında hükümeti devirmeyi planladığı düşünülen Ergenekon isimli bir örgüte ait olduğu sanılan silah depolarının bulunmasıydı. Savcıların Ergenekon davasını araştırmak için her türlü sebepleri var gibi görünmekle beraber daha sonra 100'den fazla kişinin tutuklanması ve yüksek rütbeli askerlerin ve devlet yetkililerinin soruşturulması sonucunda tartışmalar daha da alevlendi. Hükümetin 2005 sonrası dönemde Kürtler için reform yapma özgürlüğü de AB ve başkaları tarafından da terör örgütü olarak tanınan Kürdistan İşçi Partisi (PKK) militanları ile Türk askeri arasında yeniden patlak veren çatışmalarla kısıtlanmış oldu.

Reformların yavaşlaması katılım müzakerelerinin başlangıcına denk geldi.

Bu iç kaynama, reform sürecinde istenmeyen bir yavaşlamaya sebep oldu. Bu siyasi olaylar siyasi istikrarsızlık işareti olarak görülse de aslında Türkiye'nin daha açık bir toplum olması için gerekli adımları içermektedir. Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye'nin AB normları ile uyumlu hale gelmek için bazı önemli projeler üzerinde tekrar çalışmaya başlamasının önemli olduğuna inanmaktadır. Bunlardan ilki, 1982 yılında askeri rejim sırasında oluşturulmuş kısıtlayıcı belgenin yerine yeni bir anayasaya doğru geniş katılımlı bir süreç olmalıdır. Yeni

bir anayasa, AB'ye katılmak için gerekli değildir ancak yeni bir anayasa yapmak, hem önemli reformların önündeki engelleri kaldırır hem de Türkiye'nin gerçekten demokratik bir toplum ve modern bir AB devleti olma yönündeki niyetinin açık bir ifadesi olur. Muhalefetteki Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Milliyetçi Hareket Partisi (MHP) de böyle yeni temel bir belge üzerinde AKP ile iyiniyet prensibi çerçevesinde birlikte çalışarak Türkiye'nin AB'ye ilişkin hedeflerine yönelik olarak dile getirdikleri desteği göstermelidir.

Türkiye Avrupa demokrasileriyle tam anlamıyla bir uyum sağlamak istiyorsa, dönüşüm sürecine yeniden sarılmalıdır.

AB hukukuna uyum açısından Türkiye'nin işleyen bir kamu denetçisi (ombudsman) sistemi kurmak için gerekli yasal düzenlemeyi yapması gereklidir. Aslında bu kurum, Türkiye'nin Avrupa ile çok eskiye dayanan etkileşiminin çok güzel bir örneğidir çünkü ombudsman aslen Osmanlı'nın fikri olup bir İsveç Kralı tarafından üç yüzyıl önce benimsenmiştir. Türkiye'nin aynı zamanda, sıradan bir Türk vatandaşının AB üyelik sürecini desteklemesinin ana sebeplerinden biri olan tam şeffaflık ve devlette yolsuzluğu azaltmak için ihale usulü konusunda AB standartlarını uygulaması gerekmektedir. Örgütlenme özgürlüğü, eğitimde eşit haklar ve dini okullara erişim tüm dinlere sağlanan imkanlar olmalıdır. İfade özgürlüğü, Terörle Mücadele Kanunu'ndaki terör tanımı daraltılarak ve mahkeme ve güvenlik güçlerinin kısıtlayıcı düzenlemelerinin yorum ve uygulanmasında Avrupa standartlarını temin ederek, bu özgürlüğe inanmış bir kamuoyu tarafından siyasi liderlerden talep edilmelidir. Nisan 2008'de Türkiye, Ceza Kanunu'nun tartışmalı 301 sayılı maddesini değiştirerek muhalif görüşte olanlara ve aydınlara dava açılmasını zorlaştırmış ve liberal ve uluslararası görüşlere göre bu maddeyi daha kabul edilebilir kılmak için ifadeleri değiştirmiştir. Ancak değiştirilmiş haliyle bile bu madde istismara açık görünmektedir. Parti içi demokrasiyi güçlendirmek, gençlerin siyasete katılımını teşvik etmek, siyasi parti finansmanını şeffaflaştırmak ve parti liderlerinin muhalif görüşleri kolaylıkla bastırabilmelerini sağlayan sistemi sona erdirmek için yeni bir Siyasi Partiler Kanununa ihtiyaç vardır. Ordunun websitesinde hükümete yönelik bir tehdit yayınlamasından üç ay sonra yapılan seçimlerde Türklerin %47'si AKP'ye oy verince ordu siyasetten elini daha da çekmiştir ancak tarafsız olabilmesi için bundan fazlasını yapmalı, örneğin üst düzey generaller tarafından

kamuoyuna yönelik uzun siyasi konuşmalar yapma uygulamasını sona erdirmelidir.

Eğer Türkiye Avrupa demokrasileri ile tam anlamıyla uyum sağlamak istiyorsa, dönüşüm sürecine tekrar girişmeli ve otoriter mirasını ve dış etkilere karşı modası geçmiş hasmane tutumunu terk etmelidir. Türk liderler de AB'nin müktesebatına uyum konusundaki çabanın temposunu artırmak için kendilerine düşeni yapmalıdır, çünkü hali hazırdaki tempo genellikle her altı aylık dönem başkanlığı süresine iki başlığın açılması denk düşecek şekilde yürümektedir.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Aralık 2008'de dört yıllık bir gecikmeden sonra resmen mevzuat ile ilgili yol haritasını çizen yeni bir Ulusal Programın yürürlüğe girmesiyle reform çabalarının tekrar başlamasından memnuniyet duymaktadır. Ocak 2009'da ilk defa sadece AB konusunda çalışacak bir Baş Müzakereci, Devlet Bakanı Egemen Bağış atanmıştır. Aynı ay hükümet Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalını yayına başlatmış, üniversitelerde Kürt enstitüleri kurulması fikri ciddi olarak tartışılmaya başlanmış ve din eğitimi ve diğer resmi alanlarda çoğunluğun mezhebi Sünni İslamın yanısıra Alevilerin de taleplerinin gözönüne alınması için yeni adımlar atılacağı ilan edilmiştir. Hükümet, aralarında daha küçük siyasi partilerin mecliste temsilinin sağlanmasına ilişkin yolların da yer aldığı bir dizi yeni anayasal ve yasal reform ile ilgili planlarını açıklamıştır. Türkiye, 2009 Temmuz'unda yeni bir mevzuatla askeri mahkemelerin yargı alanını kısıtlayarak ordu mensuplarının askeri meseleleri ilgilendirmeyen suçlar için sivil mahkemelerde yargılanmalarının önünü açmıştır. Başbakan Erdoğan son dört yıldır ilk defa Brüksel'e gitmiş ve bunu AB'yi merkezinde ziyaret eden ilk Türk Devlet Başkanı olarak Cumhurbaşkanı Gül'ün ziyareti takip etmiştir. Muhalefet lideri Deniz Baykal da Brüksel'e bir ziyarette bulunmuştur.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, ülkede kapsamlı, tutarlı ve sürdürülebilir bir demokratik ilerlemenin daha çok Avrupalıyı Türkiye'nin AB'ye uyumu konusunda ikna etmek için en iyi yol olduğuna inanmaktadır. Hükümetin önünde herhangi bir seçim olmaksızın mutlak öncelik olarak tamamen AB'ye uyum sürecine odaklanabileceği iki yıl vardır ve bu fırsattan sonuna kadar faydalanmalıdır.

III Kıbrıs'ta yeniden acil çözüm arayışı

Kıbrıs sorunu yeni ve kritik bir kavşağa yaklaşmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye girmesinden sonra belirsiz geçen beş yılın ardından adanın daimi olarak bölünüp bölünmeyeceği büyük ihtimalle önümüzdeki yıl ortaya çıkan gelişmelerle belli olacaktır. AB üyesi ülkeler mevcut durumla ilgili siyasi bir sorumluluğa sahiptir. Federal bir çözüm için son şans gibi görünen mevcut görüşmelerin tatminkar bir sonuca ulaşması için Kıbrıslı Rumları ve Türkleri teşvik etmek konusunda siyasi bir zorunlulukla da karşı karşıyadır. Bu amaca ulaşmaktaki zorluk, başarısızlığın yaratacağı karışıklıklara kıyasla çok küçüktür. AB üyesi devletler, bir üye devlete sadakat ile Türkiye'deki önemli stratejik çıkarları arasında kalacaklardır. Görüşmelerin başarısızlıkla sonuçlanması, Kıbrıs ile Türkiye'nin farklı görüşleri nedeniyle AB ile NATO arasındaki işbirliğine engel çıkarmaya devam edecek ve müzakere başlıklarının açılmasının bloke edilmeye devam edilmesi anlamına geleceği için AB ile Türkiye arasındaki müzakerelerin durmasına sebep olabilecektir. Kıbrıs on yıllardır barış içindedir ama AB eski statükonun dengelerini serbest bırakmıştır ve adada onbinlerce askerin varlığı bu donmuş ihtilafın hareketlenmesine sebebiyet verebilir.

Görüşmelerin başarısız olması AB ile Türkiye arasındaki müzakereleri tamamen durdurabilir.

AB bu sorunu, Kıbrıs'ın bir milyon nüfusunu henüz iki toplum arasındaki sorunlar çözülmeden üyeliğe kabul ederek kendi kendine yaratmış oldu. Dolayısıyla, adanın uzun ve karmaşık tarihini kendi içine taşımış oldu. Sorunlar esasen ada 1960'ta İngiltere'den bağımsızlığını kazandıktan sonra ve %80'i oluşturan Kıbrıslı Rumlar ile %20'yi oluşturan Kıbrıslı Türkler, İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'nin garantörlüğünde ortak bir cumhuriyet kurduktan sonra başladı. Bu cumhuriyet, Kıbrıslı Rumlar 1963'te Kıbrıslı Türkleri hükümet dışında bırakınca ve

Kıbrıslı Türkleri daha güvenli ve ücra köylere göç etmeye mecbur edince parçalandı. Atina'daki albaylar rejimi Kıbrıs'ta 1974'te Rumların adayı Yunanistan'la birleştirmeye yönelik darbesini destekleyince Türkiye garantör devlet olmaktan doğan haklarını kullanarak askeri bir işgal yaptı ve sonuçta adanın kuzeyindeki %37 oranında toprağa yerleşti.

2004 yılında AB'ye üyelik durumu Kıbrıs'taki pek çok dinamiği değiştirdi. Yıllardır BM'nin aracılığında adayı birleştirmek ve Türk askerinin adadan çekilmesi için devam eden görüşmeler, her iki tarafta da devam eden eski usul milliyetçi tutumlar nedeniyle çok ilerlememişti. Ancak yapılan bir referandumda Kıbrıslı Türkler Türkiye'nin de desteğiyle Annan Planı diye bilinen bir BM anlaşmasının %65 lehinde oy kullandılar. Kıbrıslı Rumlar ise %76 oranında red oyu kullandılar. AB, alenen ve ısrarla Annan Planını desteklemiş olmasına rağmen Kıbrıslı Rumların AB'ye adanın tek temsilcisi olarak girmesine izin verdi. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin üye olarak ilk eylemlerinden bir tanesi, AB'nin "evet" oyu veren Kıbrıslı Türkleri ödüllendirmek için verdiği siyasi sözleri tutmasına engel olarak Kıbrıslı Türklere AB pazarına doğrudan erişim sağlayacak Doğrudan Ticaret Tüzüğünü engellemek oldu. Kıbrıslı Rumların Kıbrıslı Türklere uyguladığı ambargolar ilk olarak 1964 yılında BM Genel Sekreteri U Thant tarafından "gerçek bir abluka" olarak eleştirildi ve 2004 yılında BM Genel Sekreteri Kofi Annan "Kıbrıslı Türklerin oyu onlara baskı kurmak veya izole etmek için kullanılacak her türlü sebebi ortadan kaldırdı." dedi. Adaletsizlik olarak algılanan bu duruma cevaben Türkiye, AB ile Türkiye arasında 1963 yılında imzalanan Ortaklık Anlaşmasının Ek Protokolüne göre deniz ve havaalanlarını Kıbrıslı Rumlara açmak konusundaki yükümlülüklerini yerine getirmek konusunda geri adım attı.

Ancak durum ümitsiz değildir. Kıbrıslı Rumlar Şubat 2008'deki Cumhurbaşkanlığı seçiminde farklı bir yaklaşım sergilediler. İlk turda seçmenin üçte ikisi adanın birleşmesi için uzlaşma stratejilerine odaklı kampanyalar yürüten adaylara oy verdi. Sonuçta kazanan Cumhurbaşkanı Demetris Christofias, Kıbrıslı Türkleri Annan Planına "evet" oyu vermekte yönlendiren muhatabı Mehmet Ali Talat ile umut veren yeni bir görüşme turuna başladı.

Bu görüşmelerde önemli ilerlemeler kaydediliyor ancak rehavete kapılma riski ve zaman darlığı sorunu var. Çözüme ulaşmak için başlıca sorumluluk öncelikle Kıbrıslıların kendilerine aittir. Ancak onların da AB hükümetlerinin ve Ankara'daki karar

vericilerin tam desteğine ihtiyacı var. AB liderleri bunu, adanın her iki tarafındaki Kıbrıslı toplumları ve liderleri sık sık ziyaret edip onların moralini yükselterek ve halkın sürece olan ilgisini artırarak; dikkat çeken iki toplumlu projeleri destekleyerek ve iki toplum arasında birleşme isteğini canlandıracak etkileşimler yaratarak; Ankara'ya düzenli olarak gidip Türkiye'nin AB üyelik sürecinde ilerlediğini vurgulayıp Kıbrıs sorununun çözümüne yönelik mevcut desteğin devamının AB hedefine ulaşmakta katkı sağlayacağının altını çizerek ve Yunanistan'ı Kıbrıslı Rumlar üzerindeki etkisini kullanarak uzlaşma ve Türkiye ile ilişkilerin normalleşmesinin faydaları konusunda ikna etmeye çalışmasını sağlayarak yapabilir. AB liderleri Kıbrıs Cumhuriyeti ve Türkiye'ye, karşı tarafın kendilerine yönelik duruşunu değiştirmek için sadece Brüksel'den gelecek baskının yeterli olduğuna inanmalarının ne kadar yanlış olduğunu da anlatmalılar. Kıbrıs'ta çözümün ivme kazanması için Kıbrıs Cumhuriyeti ve Türkiye'den resmi yetkililerin tanışması ve birbirine güvenmeyi öğrenmesi de gereklidir.

Görüşmelerde zaman daralırken rehavete kapılma riski var.

Bu sene bir çözüme ulaşılamaması tüm taraflar için maliyetli olacaktır. AB liderleri, Kıbrıs'ta her iki toplumda da var olan statükonun sonsuza dek sürdürülebileceğine dair görüşü sorgulamalı ve uzlaşma yoluyla barışın getireceği pek çok faydanın altını çizmelidir. Kıbrıslı Türkler tam vatandaşlık hakları kazanacaklar ve AB ile bütünleşerek bunun getireceği tüm ekonomik ve siyasi avantajlardan faydalanacaklardır. Kıbrıslı Rumlar da bölünmüş başkentlerinin ortasından geçen bir hatta Türk askeri görme korkusu olmadan yaşayabilecek, ve bölgenin en büyük ekonomisi olan Türk ekonomisine tam erişim sağlayarak adanın Doğu Akdeniz'de bir merkez haline geldiğini göreceklerdir. Oslo Barış Araştırmaları Enstitüsü'nün (PRIO) yaptığı bir çalışmaya göre Kıbrıs ekonomisi yedi yıl içinde ilave on puan daha büyüyebilecektir. Hem Yunanistan hem de Kıbrıs, komşu olarak daha Avrupa yanlısı ve Ege ve Akdeniz'deki karasuları konusunda sorunları çözmeye yanaşan bir Türkiye kazanmış olacaklardır. Türkiye'nin kazanımları da AB üyeliği için müzakere yolunda önünün daha açık olması, Avrupa'da konumunun daha saygın olması ve resmi dili Türkçe'nin AB dili olması olacaktır. Aynı zamanda, Kıbrıs'taki garnizonunun mali yükü ve Kıbrıs Türk idaresinin tükettiği yardımlar da ortadan kalkmış olacaktır.

AB ve Türkiye Kıbrıslıların uzlaşamamasının siyasi bedelini ödemekte oldukları için AB liderleri, Kıbrıs sorununun Türkiye'nin

AB üyeliği sürecini raydan çıkartmasını önlemek için daha aktif olmalıdır. Bu süreç, Türkiye'nin dönüşümü için temel zorunluktur ve hem AB hem de Kıbrıs için çok önemlidir. AB adada çözüme yönelik çabaları desteklemenin yanı sıra, Türkiye'nin Kıbrıslı Rumlara deniz ve havaalanlarını açmasına ilişkin taahhütlerini yerine getirmesini sağlayacak yollar bulmak için çaba sarfetmelidir; böyle bir adım müzakere sürecinde dondurulmuş sekiz başlığın hemen serbest kalmasını sağlayacak ve Kıbrıs'ta kapsamlı çözümün sağlanması için zaman kazandıracaktır. AB bunu, 2004 yılında verdiği sözü tutup Kıbrıslı Türklerin izolasyonunu doğrudan ticaret yoluyla kaldırarak ve Kıbrıslı Türklerin havaalanlarına doğrudan uluslararası uçuşların yapılmasına ilişkin engellerin üstesinden gelmeye çalışarak yapabilir. AB mevcut durumun saçma ve adaletsiz yönleri üzerinde sorumluluk almalıdır. Kıbrıs'ın tamamı teorik olarak şu anda Avrupa Birliği'nin parçasıdır. Diğer taraftan AB müktesebatı adanın kuzeyinde resmen askıya alınmıştır, diğer taraftan Avrupa Adalet Divanı Kıbrıs Rum Mahkemelerinin kuzey ile ilgili kararlarının Birlik'in tamamında geçerli olduğuna dair karar almıştır.

Kıbrıs'ta çözüm ve tüm tarafların tahrikten kaçınarak çözüme yönelik çalışması artık aciliyet teşkil etmektedir. Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan etrafındaki sularda Kasım 2008'de savaş gemileri ve petrol arama gemileriyle boy gösteren ihtilaflar, derinleşen sorunların nerelere varabileceğini gösteriyor. AB üyesi Yunanistan ile Türkiye arasında benzer sürtüşmeler 1987 ve 1996 yıllarında neredeyse silahlı çatışmaya sebep oluyordu ve AB o krizlerde sorunu çözmekte aciz kalmış araya Amerika Birleşik Devletleri'nin girmesi gerekmişti. Kıbrıslı Türkler Nisan 2009'da yeni ve daha milliyetçi bir hükümete oy verdiler ve bir çözüm olmazsa Mehmet Ali Talat'ın Nisan 2010'daki Cumhurbaşkanlığı seçiminde koltuğunu çözüme daha az inanan bir adaya bırakmak durumunda kalabileceğinin işaretini verdiler. Çözümsüzlük ve Kıbrıs'ta sonu gelmeyen müzakereler adada gerilimi artıracak ve AB ile Türkiye arasındaki süreci ucu belirsiz bir şekilde tıkayacaktır. Eğer Talat ve Christofias gibi eski dostlar federal bir çözüme ulaşamazsa, Kıbrıs içinde veya dışında birilerinin yeni bir çabayı devreye sokması çok zor görünüyor. Diğer taraftan alternatifi, yani adanın bölünmesini yönetmek de AB içinde çok bölücü olacaktır. Avrupalı liderler 2009 yılında Kıbrıs'ta uzlaşmaya dayalı bir çözümün oluşmasını öncelikli hedefleri yapmak için çok önemli sebeplere sahipler, çünkü federal bir çözüm ve adanın askerden arındırılması bu siyasi neslin ömründe bir daha söz konusu olmayacaktır.

IV Kürt sorunu

Kürt sorunu Türkiye'de bölgesel az gelişmişlik, kültürel hakların tanınmaması, devlet güvenlik güçlerinin insan hakları ihlalleri ve Kürdistan İşçi Partisi'nin (PKK) 25 yıldır süren terör saldırıları gibi pek çok nedene bağlı olarak yıllardır süren bir sorundur. Kürtler sayıca 12 milyon yani Türkiye'deki nüfusun %15'ini teşkil etmektedir. Bu nüfusun yarısı Kürtlerin çoğunlukta olduğu güneydoğu bölgesinde, geri kalanı ise Türkiye'nin batısında ve Ankara, İzmir ve İstanbul gibi büyük şehirlerde yaşamaktadır. Kürtlerin çoğu Türklerin çoğunluğu gibi dini olarak Sünni Müslüman geleneğinden gelir, aralarında evlilik sık görülür ve tarih ve gelenekler açısından önemli benzerlikler vardır. Türklerde olduğu gibi Kürtlerin %10'u da Alevidir. Kürtler arasında bir milli kimlik duygusu yükselişte olmakla birlikte bölge, lehçe, aşiret kimliği ve Türk devleti hakkındaki yaklaşımlar arasındaki önemli farklılıklar nedeniyle siyasi ağırlığa sahip değildir. Bazı Kürtler özerklikten, çok daha az sayıda Kürt ise güneydoğuda Kürtlerin yoğun olarak yaşadığı bölgeler için bağımsızlıktan söz etmektedir ancak bu, çeşitli sebeplerden dolayı uygulaması zor ve ters etki yapacak bir yaklaşımdır, çünkü böyle bir alanın sınırlarının nerede olacağına dair tartışma çok şiddetli olur ve özerkliğin ülkenin batısında yaşayanlar Kürtler için olumsuz sonuçları olabilir.

Türkiye'nin Kürt vatandaşlarını kimin temsil ettiği sorusunun kolay bir cevabı yoktur. Siyasi yelpazenin içinde yer alan ana akım partilerdeki Kürtler meclisin ve bakanlar kurulunun altıda birini oluşturur. Kürt milliyetçiliğini temsil eden Demokratik Toplum Partisi (DTP), Kürtlerin çoğunlukta olduğu bölgelerdeki oyun yarısına sahip gibi görünmektedir. Ancak Türklerin çoğunun gözünde bu partinin meşruiyeti, liderlerinin Türkiye, AB ve başkaları tarafından resmen terör örgütü olarak nitelendirilen PKK'ya sempati ile bakan söylemleri nedeniyle sorgulanmaktadır.

2007 yılından beri DTP hakkında PKK ile örgütsel bağı olduğu iddiasıyla ve özerklik konusundaki bazı talepleri nedeniyle ülkenin anayasal bütünlüğüne saldırdığı gerekçesiyle bir kapatma davası vardır. Yine de DTP Türkiye'nin siyasi kültürünün bir parçasıdır. Kürtler için daha fazla hak ve Kürt kimliğine saygı gösterilmesi gibi pek çok talepleri, AKP ve diğer partiler içindeki Kürt milletvekilleri tarafından da özel olarak desteklenmektedir. Anayasa Mahkemesinin DTP'yi yasaklaması büyük olasılıkla Kürt sorununun çözümüne katkı sağlamayacaktır.

PKK ve hapisteki lideri Öcalan meşru siyasi muhataplar değillerdir ve Türkiye'de gelecekte yasal olarak varolamayacak kadar çok terör eylemi gerçekleştirmişlerdir. Bir kısmı belki Türkiye'de bir kısmı da Kuzey Irak'ın ücra dağlık bölgelerinde olan 5000 kadar silahlı militanı ile PKK, bir milli kurtuluş amacı gütmektedir. Ancak kullandığı metotlar, haraç, uyuşturucu kaçakçılığı, ordu karakollarına saldırı ve Türkiye'nin çeşitli yerlerinde sivillere ve Avrupalı turistlere yönelik bombalı saldırı düzenleme gibi terör eylemleri ve diğer suç teşkil eden eylemlerdir.

İktidardaki AKP hem Türkler hem de Kürtlerden güçlü destek almış, güneydoğuda oyların yarısını kazanmıştır ve daha önceki hükümetlere göre Kürtlerin durumunu iyileştirmek için çok daha fazla şey yaptığı söylenebilir. PKK lideri Abdullah Öcalan'ın 1999 yılında yakalanması ve arkasından PKK'nın ateşkes ilan etmesi ve Kürt militanın terör eylemleri nedeniyle aldığı ölüm cezasının, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde attığı adımlar sonucu kaldırılması bu duruma katkı sağlamıştır. Kürtlüğü ifade eden herşeyin 1980'li yıllarda zalimce bastırılmasına ilişkin uygulamalar ortadan kalkmıştır ve Türk yorumcular, Kürtlerin "dağ Türkleri" olduğu yönündeki artık eskide kalmış resmi propagandayı açıkça eleştirmektedir. Türkiye, uluslararası hukuki denetimi kabul etmiş ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını uygulamıştır. 1990'lı yıllardaki çatışmalar nedeniyle köylerinden ayrılmak zorunda kalan, resmi rakamlara göre 350.000 Kürdün üçte biri tazminat almış ve evlerine dönmüştür. PKK ile bağlantıları olduğu suçlaması ile 1994 yılından beri cezaevinde olan bir grup milliyetçi Kürt siyasetçi 2004 yılında serbest bırakılmıştır. Türk basınında uzun zaman boyunca bahsi geçen ve silahlı kuvvetlerin ve güvenlik güçlerinin 1990'lı yıllarda Kürt milliyetçilerini ölüm timleriyle

AKP Kürtlerin durumunu iyileştirmek konusunda bugüne kadarki bütün hükümetlerden daha fazlasını yapmıştır.

öldürmekten sorumlu olduğundan şüphelenilen bazı üyeleri, 2008 yılındaki Ergenekon örgütü duruşması sonrası cezaevine konmuş ve yeni deliller savcıların o yıllarda kaybolan Kürtler ile ilgili bazı davaları yeniden açmalarına imkan tanımıştır. Kürt kültürünün ifadesi üzerindeki kısıtlamalar serbestleştirilmiştir. Bir kaç özel Kürtçe dil merkezi kapılarını açmış ancak çoğu kısa bir süre sonra bürokratik zorluklar ve talep olmaması nedeniyle kapanmıştır. Çoğunluğu Kürt olan güneydoğuda ve başka yerlerde Kürtçe araba etiketleri, müzik, yayınlar, eğlentiler, radyo ve televizyon önce yasal hale gelmiş, sonra hoş görülmüş ve sonunda genel anlamda kabul edilmiştir. Hükümet Dünya Bankası'nın yoksullukla mücadele programını başarıyla uygulamaya başlamıştır.

Bu olumlu gelişmeler her zaman Avrupa tarafından farkedilip takdir edilmiyor. Bazı AB devletleri, istihbarat birimlerinin bilgi karşılığı örgütün elemanları ile anlaşmalar yapmasına izin vermiş, bilinen PKK elemanlarının AB üyesi ülkelerin kanunlarını çiğnedikten sonra adaletten kaçmalarına göz yummuş ve bu kişilerin Türkiye'ye geri gönderilmesi veya ilgili ülkede mahkemeye çıkartılması konusunda Türkiye ile işbirliğinden kaçınarak PKK'ya çok müsamaha göstermiştir. Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun görüşüne göre, AB ülkelerinin PKK'nın maddi kaynak bulmasını ve ülkelerinde örgütlenmesini önlemek için çok daha gözle görülür adımlar atmaları, bu bağlamda AB içinde adli sistemler arasındaki uyumsuzluğun üstesinden gelmek için çalışmaları ve PKK'nın faaliyetlerini gizlemek ve kamufle etmek konusundaki becerisinin AB devletlerinde farklı düzeylerdeki siyasi iradeden faydalanmasına müsaade etmemeleri gerekir.

Türkiye'de toplumsal barışın kalıcı olması için daha yapılması gerekenler var.

Daha genel olarak, Türkiye ile AB'nin uyumu, Türkiye'de insan hakları ve kültürel özgürlüklere daha çok saygı gösterilmesi gibi Avrupa için temel bir çıkarı gözetirken, bu uyum sadece Avrupa'nın bulunduğu bölgede daha güvenli bir ortam yaratmak için değil aynı zamanda AB'nin kendi içinde 1990'lı yıllarda Türk ve Kürt göçmenlerin ilişkilerine yansıyan ve yaşanan şiddeti önlemek için de önemlidir. Daha istikrarlı, müreffeh ve AB mekanizmalarına entegre olmuş bir Türkiye, Kürt sorununun uzantısı olan uyuşturucu kaçakçılığı ve yasadışı göç gibi diğer konularla ilgili olarak AB'nin endişelerinin üstesinden gelmekte çok daha iyi bir ortak olur.

Ekonomik kalkınma ve siyasi reformlar açısından Türkiye'de Türk-Kürt gerilimini azaltan önemli gelişmeler olmuştur. Ancak, Türkiye'nin geçmişin acı mirasının üstesinden gelmesi için katetmesi gereken mesafe düşünülürse, ülke çapında sürdürülebilir toplumsal barışın sağlanması için daha yapılması gereken çok şey olduğu gerçektir. Ocak 2009'da 24 saat Kürtçe yayın yapan televizyon kanalının açılması ileriye doğru olumlu bir adımdır ve bu tip adımlar on yıllarca önce atılsaydı Türkiye'nin bu kadar acı çekmeden neler başarabileceğini göstermektedir. Bu liberalleşme, Kürt dilinin yayında, kamu binalarında, okullarda ve siyasi konuşmalarda kullanılabilmesi için gerekli tüm yasal düzenlemeler ve anayasal güvencelerle desteklenmelidir. Kürtçe yer adları üzerindeki yasaklar kaldırılmalı ve kurmak isteyen üniversitelerde Kürt enstitülerinin kurulmasına izin verilmelidir. Anayasanın, bir etnik kökene diğerlerine göre daha çok ayrıcalık tanıyormuş gibi görünen maddeleri yeniden yazılarak Türkiye'nin tüm vatandaşları için gerçek anlamda eşitlik sağlanmalıdır. Türkiye'deki Kürt vatandaşlara dillerini ve kimliklerini tam olarak kullanma hakkının verilmemesi, Türkiye'nin AB üyeliği sürecine ters düşmektedir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'ni kuran 1923 tarihli Lozan Anlaşması'nın 39. maddesinde "herhangi bir Türk vatandaşının özel konuşmalarında, ticaret, din, basın veya her türlü yayında veya umuma açık toplantıda dilediği dili kullanması konusunda hiç bir kısıtlama uygulanmayacaktır." diye açıkça belirtilen ifade ile çelişmektedir.

V Türkiye ve bölgesi

Yirmi yıl önce Türkiye'nin çok sayıdaki komşusu ile olan ilişkileri çoğunlukla tedirgin veya hasmane idi. Bugün, sekiz komşu ülkeden sadece iki tanesi yani Kıbrıs ve Ermenistan ile ilişkiler sorunludur ve Türkiye her iki ülke ile sorunları çözmek için ümit verici süreçler başlatmıştır. Balkanlar, Orta Asya, Orta Doğu ve Afrika'da on yıllardır görünmeyen Türk diplomasisi şimdi gayet aktif bir çalışma içindedir ve pek çok açıdan takdir toplamaktadır.

Türkiye'nin yeni komşu ülkeler politikası 1998 yılında ilk önemli değişimi yaşamıştır. Ankara Şam'ı PKK lideri Abdullah Öcalan'ı ülkeden gönderme konusunda ikna ettikten sonra Kürt militan, önce uzunca bir süre İtalya'da ve daha sonra da Kenya'daki Yunan Büyükelçiliği'nde kaldığı bir yolculuktan sonra yakalanmıştır. Yunanistan, yetkililerinin olaydaki rolü ortaya çıktıktan sonra 1999 yılında hem Türkiye hem de Yunanistan'daki depremler sonucu doğan karşılıklı dayanışmanın da yardımıyla politikasını değiştirmiştir. Ege denizinde bir kayalık ada yüzünden üç yıl önce neredeyse savaşın eşiğine gelen iki taraf, üç yıl sonra Yunan ve Türk Dışişleri Bakanlarının önderliğinde Yunanistan ile Türkiye arasındaki ilişkilerin normalleşmesi sürecini başlatmış ve bunun sonucunda Türkiye'nin 1999 yılında resmen AB üyeliğine aday ülke konumuna gelmesinin önü açılmış ve her iki tarafa da daha sonra hem ekonomik fayda hem de daha düşük savunma harcamaları olanağını yaratmıştır.

Türkiye'nin Suriye ile ilişkilerindeki değişim de aynı şekilde dramatiktir. Ülke liderlerinin birbirini ziyareti gibi iki ülke arasında ticari ilişkiler, uçuşlar ve turizm de hızla artmıştır. Geçmişte Şam rejimi NATO üyesi Türkiye'nin Arap ülkelerine yakınlaşmak konusunda attığı tek tük adımlara bile karşıyken Türkiye'nin müttefiki olmuş ve Türkiye'nin 1996 yılında İsrail ile yaptığı askeri eğitim anlaşması ile o ülke ile olan ilişkilerini

güçlendirmesine rağmen, Arap Birliği'nde gözlemci olmasına yardım etmiştir. 2008 yılında Türkiye'nin Suriye ve İsrail ile olan ilişkisi, normalde AB'nin Arap İsrail barış süreci için yaptıklarının ötesine geçen bir katkıyla, İstanbul'da Suriye ve İsrail'in diplomatlarının bir kaç tur yakınlaşma görüşmeleri yapmasını sağlamıştır. Ayrıca Türkiye, Mısır ve Fransa'nın isteğiyle o ülkelerin girişimlerini destekleyerek Hamas ile yaptığı görüşmeler sonucu Ocak 2009'da Gazze'deki krizin sonlandırılmasına katkıda bulunmuştur. Türk liderlerin İsrail'in Filistin topraklarına yönelik saldırısına ilişkin sert eleştirileri, İsrail nezdinde Türkiye'nin tarafsız bir aracı rolünü zedelemiş ve Arap liderlerini Türkiye'nin popülist bir ilgi odağı olma niyeti konusunda endişenlendirmiştir, ancak bölge halklarına Arap ülkeleri dışındaki aktörler arasında sorunlarını hisseden ve ifade eden tek ülkenin İran olmadığını göstermiştir.

Türkiye'nin İranlı liderlerle ilişkisinin düzeyi ve sıklığı AB ülkelerininkinden çok daha fazladır ve Türkiye sürekli olarak AB'nin nükleer silahlar konusundaki konumunu ve silahlanmanın durdurulmasını desteklemektedir. Ayrıca, Avrupalılaşan bir Türkiye'nin İran'ın İslam Cumhuriyetini etkileyebileceği tek dinamik bu değildir. İranlıların Türkiye'ye gelmek için vizeye ihtiyacı yoktur ve her yıl bir milyon İranlı, iki milyon Rus ve dört milyon Alman turist ile beraber Türkiye'nin plajlarında ve otellerinde serbestçe tatil yapmaktadır. Temel olarak AB'nin doğu sınırının eskiden Roma İmparatorluğu'nun sınırı da olan Türkiye'nin doğusu olmasının, Avrupalı olmamakla hiç bir ilgisi olmadığı gibi bu durumun istikrarı bozucu bir tarafı da yoktur. Türkiye ile İran arasındaki sınır, iki ülke arasındaki son savaş 1639 yılında bittiğinden bu yana değişmeyen dünyanın en eski sınırlarından bir tanesidir.

AB ile katılım müzakereleri sayesinde güven tazelemiş ve komşuları tarafından saygı gören AKP, kendisine miras kalan Türk bölgesel politikasını geliştirmiştir ve bunu hükümetinin önemli başarıları arasında saymaktadır. Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan tarafından teşvik edilen bölge barışının desteklenmesi için "sıfır problem" politikası özellikle Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile özdeşleştirilmekte ve "azami işbirliği" yoluyla iç sorunların kaynağı olarak yabancı düşman veya günah keçisi aramak yönündeki eski dış politika yaklaşımı tersine döndürülmeye çalışılmaktadır. Suriye ile İsrail arasındaki aracılığın yanısıra Türkiye, Pakistan ve Afganistan ile üçlü bir

süreci destekleyerek, 2008'de Lübnan'daki Cumhurbaşkanlığı seçimi krizini çözmeye yardım ederek, Rusya'nın 2008'de Gürcistan'ı işgali sonrası tüm tarafların iletişim kurabilmesi için bir çerçeve oluşturmak amacıyla Kafkasya İstikrar ve İşbirliği Platformu girişimini başlatarak ve AB'nin Balkanlar'daki, NATO'nun ise Afganistan'daki misyonlarına askeri ve komuta düzeyinde katkıda bulunarak bölgesel barışı oluşturma sürecine önemli katkılar yapmıştır. Bu alanda ayrıca Körfez İşbirliği Teşkilatı'na ve Afrika Birliği'ne gözlemci olmuş ve İslam Ülkeleri Teşkilatı'nda yapılan ilk demokratik seçimde 57 üyeli bu örgütün başkanlığına seçilmiştir. Bu sonuca odaklı faaliyetler en son 151 ülkenin 2009-2010 dönemi Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Geçici Üyeliği için Türkiye'ye oy vermesiyle taçlandırılmıştır.

Türkiye'nin bölgesindeki yeni ve başarılı politikalarının belki de en önemli örneği, Irak konusunda yürüttüğü dikkatle dengelenmiş politikasıdır. Bir taraftan -Türk parlamentosunun her Avrupa ülkesinin gurur duyacağı demokratik bir refleksle Amerikan askerinin Türk topraklarından geçerek işgali gerçekleştirmesine izin vermemesi sonucu zarar gören-Amerika ilişkilerini tamir ederken, diğer taraftan Sünni Müslümanların Irak'taki yeni düzenle barışmasını sağlamıştır. Ayrıca Şii Müslüman çoğunluğun içindeki taraflarla da ilişkilerini geliştirerek onlara esasen ilişki içinde oldukları İran dışında bir alternatif de sağlamıştır. 2003 yılından bu yana Irak'ın parçalanmasını önlemek için Türkiye, Irak'a komşu ülkeler arasında toplantılar başlatmış ve dışişleri bakanları düzeyinde bir düzine toplantı düzenlenmiştir. Hepsinden önemlisi, eski tabuları kırmış ve Irak'ın Bölgesel Kürt Yönetimi ile açıkça çalışmaya başlamıştır. Bu politika Irak'a yardımcı olmuş ve esas kampları Kuzey Irak'ta olan PKK'yı dizginlemiştir. Türk malları ve Irak Kürtlerinin piyasasında uzun yıllardır faal olan Türk müteahhitleri, Irak'ın bütününde gittikçe daha faal olmaktadır ve o bölgede iş yapmak isteyen Avrupalı şirketler için potansiyel ortak olarak önem taşımaktadır.

Çoğu Müslüman lider, aydın ve kanaat önderi, AB'nin Türkiye'ye yönelik tavrını Avrupa'nın Müslüman dünyaya yönelik tutumunun bir göstergesi olarak algılamaktadır. 2004 Aralık ayında Avrupa Birliği Konseyi'nin Türkiye'nin AB ile katılım müzakerelerine başlaması kararını izlemek üzere Brüksel'de 200'den fazla Orta Doğulu gazetecinin olması bu durumu çok iyi göstermektedir. Ancak, Cumhurbaşkanı Gül ve Başbakan Erdoğan

geçmiş nesil Türk politikacılarına göre Orta Doğu'ya daha açık olsalar da Türkiye'nin doğudaki komşuları ile ilişkilerini "İslami" bir dış politika olarak görmek yanlıştır. Ayrıca, Türk liderlerin İslam ülkelerinin toplantılarında reform, kadın hakları ve bölgenin sorunlarının sebebi olarak hep İsrail'i suçlama adetinden vazgeçmenin gerekli olduğuna yönelik müdahaleleri genellikle Avrupalıların kaygılarını ifade edici şekildedir.

Türkiye'nin uluslararası profilinin yeniden dengelenmesi sadece Doğu ile Batı arasında gerçekleşmiyor. Türkiye NATO üyesi olabilir ama Rusya şu anda en büyük ticaret ortağı ve enerji tedarikçisidir ve Türkiye, Rusya ile Batı arasındaki gerilimlerin içine çekilmekten kaçınabilmiştir. Batı Avrupalı siyasetçiler, Türkiye'nin ve özellikle İstanbul'un, Soğuk Savaş sırasında NATO üyesi Türkiye'nin bağlantısının kesildiği ama kendisi için doğal bir ticari hinterlant olan Balkanlar, Karadeniz, Kafkaslar ve Orta Doğu için, Soğuk Savaşın bitiminden bu yana nasıl bölgesel bir merkez haline geldiğini anlamakta gecikmişlerdir. Avrupa'nın vize politikaları nedeniyle Avrupalı şirketler bile bölgesel faaliyetlerini İstanbul'a kurmayı daha faydalı bulmaktadır. Ayrıca, Rusya veya Orta Asya'da çok uluslu şirketler tarafından imzalanan pek çok anlaşma Türk taşeron firmaların gayretleri ve desteği olmadan kazanılamazdı.

Türkiye'nin coğrafyası, ana enerji hatlarının geçtiği ülke olarak Türkiye'yi Avrupa'nın enerji güvenliği için zaten çok önemli bir ülke yapmaktadır. Bu hatlar arasında boğazlardan geçen tankerler, Irak ve Azerbaycan'dan Akdeniz'e giden petrol boru hatları ve Rusya, Azerbaycan ve İran'dan gelen doğalgaz boru hatları yer almaktadır. Doğalgaz batıda Yunanistan'a bağlanmıştır ve devamında İtalya'ya bir bağlantı yapılması planlanmaktadır. Başlangıçta bu boru hatlarını birer hayal olarak görenler vardı ama bağlantılar hızla gelişmektedir. Teorik olarak ümit vaad eden, Türkiye'den AB'ye gidecek Nabucco doğalgaz boru hattı projesinin uygulanması, gaz kaynaklarının siyasi olarak kolay temin edilebilecek kaynaklar olmaması ve Türkiye'nin aşırı geçiş ve kar talebi nedeniyle gecikmiştir. Planlanan boru hattı, Hazar havzası, Irak ve eğer Washington'un Tahran'la ilişkileri iyileşirse İran gibi Rusya dışı yeni gaz kaynaklarından faydalanmak için gerçek bir şans sağlamakla beraber, Avrupa tarafında da Nabucco konusunda bir niyet eksikliği söz konusudur. Hükümetlerarası anlaşmanın

Türkiye krizlerin çözümüne katkıda bulunur ve dünyada enerji ulaşımı açısından bir kesişme noktası görevini görür.

Temmuz ayında imzalanması ileriye dönük atılmış önemli bir adımdır. Türkiye'nin enerji merkezi olarak oynayabileceği rol gözönüne alındığında, Kıbrıs'ın katılım müzakerelerinde AB'yi Enerji başlığının açılmasını bloke etmeye zorlaması anlaşılmazdır. Hem Türkiye hem de AB, Rusya'nın çok miktardaki petrol ve gaz rezervlerine açıkça muhtaç olmaya devam edeceklerdir ama Avrupalı liderler bu tip projelerin fonlanmasına ve Türkiye ile olan ilişkilerinde tutarlılığa daha çok önem vermeye hazır olurlarsa Ankara enerji açısından AB için kilit bir ortak olabilir. Bugüne kadar bu konudaki isteksizlik sadece Rusya'nın işine yaramıştır.

Türkiye krizlerin çözümüne destek vermekte, dünyada enerji geçiş yollarındaki rolünü geliştirmekte ve bölgesindeki ülkelerin oldukça başarılı olan piyasa ekonomisi, demokrasi, milli gurur ve Müslüman gelenekler karışımını taklit etmesi konusunda onlara ilham vermekte olan bir ülkedir. Bu dönüşüm örneği, AB'nin temel değerlerinin yumuşak gücünü doğuya doğru taşımasında etkili olmuştur. Dolayısıyla Türkiye, AB üyesi ve Suriye, Irak ve İran'la komşu bir ülke olarak yük olmayacağını göstermiş, bilakis Orta Doğu ve başka bölgelerde Avrupa'nın çıkarlarına destek olmak ve bunları yönetmek konusunda iyi bir ortak olduğunu göstererek sorunları AB'nin sınırından daha öteye itme konusunda yardımcı olmuştur. Örneğin, nüfusun çoğunun Türkçe kökenli diller konuştuğu Orta Asya ülkelerinde Türk iş adamları genellikle en büyük gruptur ve en tecrübeli müteahhitler ve en hızlı ve etkili iş yapan şirketler onlarındır. AB ile desteklenmiş bir Türkiye, halen Rusya, Çin ve ABD'nin etkin olduğu bu bölgede Avrupa'yı da bölgesel bir oyuncu olarak devreye sokabilir. Başka hiçbir ülkenin liderleri Moskova ve Şam, Tahran ve Kudüs gibi çok farklı başkentler arasında seyahat edebilmekte ve hem saygıyla karşılanmakta hem de önemli politik hedeflerini bu kadar geniş anlamda görüşememektedir. Türkiye, herhangi bir krizi veya sorunu AB için tek başına çözemez ama Türkiye olmadan da AB'nin bölgede işi çok daha zor olur.

Türkiye olmadan AB'nin bölgede işi çok daha zor olur.

VI Türkiye'nin Ermenistan açılımı

Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkiler birbiriyle bağlantılı bir kaç problemden dolayı sıkıntılıdır. Türkler ve Ermeniler, Osmanlı döneminde I. Dünya Savaşı sırasında yapılan Ermenilere yönelik katliamların nasıl tanımlanacağı konusunda anlaşamamaktadır. Buna ilaveten Türkiye, Ermenistan ile ilişkilerinin iyileşmesini, hem dil bağları olan hem de bugün büyük petrol ve doğal gaz boru hatları ile yakın olduğu Azerbeycan'ın Ermenilerin çoğunlukta olduğu ve 1992-1994 yılları arasında Ermenistan'ın kontrolüne geçen Dağlık Karabağ sorununun müzakere yoluyla çözülmesine bağlamıştır. Bu anlaşmazlıklar nedeniyle, Sovyetler Birliği'nin çökmesinden sonra Türkiye ile Ermenistan diplomatik ilişki kurma konusunda başarılı olamamışlardır. Ayrıca Türkiye Ermenistan'ın işgal ettiği ve Azerbeycan toprağının %13.5'ine denk gelen bölgeden çıkması için baskı kurmak amacıyla 1993 yılında Ermeni sınırını kapatmıştır.

Genç Türkiye Cumhuriyeti, ulusal varoluş mücadelesini yürütürken her taraftan kendisini tehdit altında hissettiği için Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde yaşanan mezalim ile hiç bir zaman yüzleşmemiştir. Ayrıca, Ermenilerin toprak ve tazminat talebinden de endişe duymuş ve Osmanlı üç cephede işgal güçleri ile savaşırken Türklerin kayıplarının ve Doğu Anadolu'daki savaş şartlarının gözönüne alınmamış olmasından ötürü de kızgınlık duymuştur. Resmi söylemi sorgulamak suç, konunun kendisi tabu haline gelmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun son günlerinde yapılan mezalim ile hiç bir zaman yüzleşmedi.

Bu arada Ermenistan olayların Türkiye tarafından "soykırım" olarak kabul edilmesini istemiştir. Avrupa ve Amerika'daki geniş diaspora bu talepte ısrarcı olmak konusunda radikal davranmış, diaspora teröristleri 1973 ile 1984 yılları arasında

Türk Dışişleri mensuplarından ve ailelerinden toplam 30 kişiyi öldürmüştür. Siyasi tarafta diaspora lobileri Ermenistan'ın manevi desteği ile bazıları Avrupa ülkelerinde olmak üzere 20'den fazla parlamentodan soykırımı tanıma kararı çıkartmakta başarılı olmuştur.

Son on yılda Türkiye'de, AB'nin Türkiye'ye yönelmesi ve AB destekli iç reformlar gibi içiçe geçmiş olumlu döngü sayesinde ortaya çıkan yeni ulusal güvene paralel olarak Ermeni sorunu konusunda çok önemli değişiklikler olmuştur. Bu eğilime, Ermeni sorunu konusunda Türk toplumuna uluslararası çalışmaları ilk defa aktaran akademisyenler önderlik etmiştir. Yazarlar, bir zamanlar Ermenilerin Osmanlı toplumunda sahip olduğu önemli konumu ve onların kaybını ve buna ilişkin suçluluk duygularını işlemeye başlamış, seyahat, kitap çevirileri ve internet sayesinde Türk halkının daha büyük bir kısmının daha geniş bilgi kaynaklarına ulaşması mümkün olmuştur. 2005 yılında Türk liderler konunun Türk ve Ermenilerden oluşan ortak bir tarih komisyonuna havale edilmesi çağrısında bulunmuşlar, maalesef bu öneri Ermenistan tarafından kabul edilmemiştir. Türkiye'de resmi açıklamalarda ve okul kitaplarında eskiden kullanılan "sözde soykırım" ifadesi kullanılmamaya, bunun yerine daha tarafsız bir ifade olan "1915 olayları" ifadesi kullanılmaya başlanmıştır. 2008 yılında bu konuda bir uzlaşmaya varmanın zamanının geldiğinin daha çok hissedildiğini gösteren bir çaba ile 200 aydın ve daha sonra bunlara eklenen 30.000 Türk vatandaşı online olarak bir dilekçe imzalamış ve 1915 yılında Ermenilerin başına gelen "Büyük Felaket" için kendi adlarına özür dilemişlerdir.

Bu arada iki ülke arasındaki ikili ilişkilerde de bir hareketlenme olmuştur. Sınır kapalı olmasına rağmen hava bağlantısı çoğunlukla açık kalmıştır. Türk işadamları her ay Gürcistan ve İran üzerinden karayoluyla Ermenistan'a on milyon dolar değerinde ihracat yapmaktadır. Onbinlerce Ermeninin gayriresmi olarak Türkiye'de kalıp çalışmasına göz yumulmaktadır. Son yıllarda Türk ve Ermeni yetkililer arasında gizli görüşmeler ilerlemiştir. Şubat 2008'de Serj Sarkisyan'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinden sonra yeni bir sayfa açılmış, Türk Cumhurbaşkanı Gül, Eylül 2008'de Erivan'da yapılacak bir futbol maçına katılma davetini kabul etmiş ve bu görüşmeden sonra

2009 yılı Nisan ayında her iki taraf ilişkilerin normalleşmesi için "kapsamlı bir çerçeve" üzerinde mutabık kalındığını duyurdu.

Dışişleri Bakanları düzeyi de dahil olmak üzere yoğun ancak dışa yansımayan diplomatik görüşmeler devam etmiştir. 2009 yılı Nisan ayında her iki taraf ilişkilerin normalleşmesi için “kapsamlı çerçeve” üzerinde mutabık kalındığını ilan etmiştir. Açıkça ifade edilmese bile bunun, diplomatik ilişkilerin kurulması, sınırın tekrar açılması ve 1915 olaylarıyla ilgili bir alt komisyon da olmak üzere ikili bir komisyonun kurulmasını içerdiği öngörülmektedir. Ne yazık ki Türk hükümeti bir kaç hafta sonra konuyla ilgili olarak geri adım atmış ve bir kere daha Türkiye’nin tavrını Dağlık Karabağ sorununun çözümüyle açıkça bağlantılandırmıştır.

Üç ana konuyu, yani 1915 olaylarını, Türkiye Ermenistan ilişkilerinin normalleşmesini ve Dağlık Karabağ sorununu birbirine bağlayan karmaşık bir durum söz konusudur. Bu konuların herhangi bir tanesinde ilerleme olması diğer konular üzerinde olumlu etki yapacaktır. Hiçbir tanesinde ilerleme olmaması da geçmişten gelen tıkanıklıkları daha da uzatacaktır. Örneğin, 16 yıldır Türkiye-Ermenistan sınırının kapanmış olması Azerbeycan’ın Ermeni işgali altındaki toprakları geri kazanmasına yardımcı olmamıştır. Halbuki, Türkiye ile normalleşen ilişkileri sonucu kendisini daha güvende hissedecek olan bir Ermenistan, neredeyse yirmi yıldır uluslararası arabuluculuk çabalarını boşa çıkartan bu ihtilafın çözülmesinde ilerleme kaydedilmesi için gerekli başlangıcı sağlayabilir.

Türkiye ile Ermenistan’ın ilişkilerinin normalleşmesi geçmiş ile uzlaşmayı kolaylaştıracak, aksi ise zorlaştıracaktır. Ancak kendi tarihi ile yüzleşmek, Türk toplumunun kendisinin yapacağı bir şeydir. Her iki taraftan tarihçiler tercihen bir arada ve her iki taraf için de araştırmanın inandırıcı olması için üçüncü tarafların katılımıyla çalışarak gerekli zemini hazırlayabilirler. Diğer taraftan başka ülkelerin parlamentolarında kabul edilen kararlar, milliyetçi tepkiler doğurarak ve değişimi engelleyerek bu sürecin aleyhine işlemektedir. Ayrıca, soykırım kararlarının yüksek ahlaki kaygılardan ziyade iç siyasi baskıların ürünü olduğu ve bu kararların, çoğu yasama organının kendi tarihindeki sorunlar konusunda sessiz kalmayı tercih ettiğini göz ardı ettiği düşünülürse, bu kararların Türkiye’yi ikna etme ihtimali çok düşüktür.

Türkiye Cumhurbaşkanı Gül ve Ermenistan Cumhurbaşkanı Sarkisyan önemli bir siyasi cesaret göstererek ilerlemeyi uzun zamandır engelleyen tabuları kırmışlardır. Her iki taraf da yaratılan dinamiği en iyi şekilde değerlendirmeli ve en kısa

sürede Türkiye ile Ermenistan arasındaki konuları Kafkaslar'daki sorunlardan ayrı olarak ele alan bir yol haritasına geri dönmelidir. Böyle bir durum Ermenistan açısından abluka durumunu ve neredeyse tamamen Rusya'ya olan bağımlılığını ortadan kaldıracak, batıda Avrupa'ya açılan bir kapı sağlayacaktır. Türkiye açısından ise, AB'ye üyelik için resmen bir kriter olmamasına rağmen anlaşmazlığı çözmek için gösterilen dürüst çaba Türkiye'nin geçmişiyle uzlaşma konusunda hazır olduğuna ilişkin güçlü bir mesaj vermiş olacaktır. AB'ye aday bir ülkeden tüm komşularıyla iyi ilişkiler içinde olması beklenir. Ayrıca, üyelik anlaşmasının geçmişte Ermeni sorunu konusunda hassasiyet göstermiş olan Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanması gerektiği de unutulmamalıdır.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin normalleşmesinin mümkün olduğuna ve bunun Türkiye'nin bölgesindeki tarafsızlık politikasıyla sağlamaya çalıştığı olumlu sonuçların göstergesi ve güney Kafkaslar'daki çalkantılı durumu yatıştırmak için iyi bir devlet adamlığı örneği olacağına inanmaktadır.

VII İslam ve laik Türk Devleti

Türkiye Cumhuriyeti, 1923'te kurulduğu günden beri Fransızların laik devlet modelini esas almış ve dinin devlet yönetimi ve siyasetin dışında tutulmasını amaçlamıştır. Bireylerin din özgürlüğü korunmakla birlikte, Şeriat hukukuna dayalı bir sisteme geri dönülmesini savunanlara karşı yasal yaptırımlar söz konusudur. Bu arada devlet, ülkedeki imamlara kamu çalışanı statüsünde maaş ödeyerek, camilerin çoğunun mülkiyetini elinde bulundurarak ve verilen vaazların içeriğini merkezden yönlendirerek yerleşik Sünni Müslüman çoğunluğun kontrolünü sağlamaktadır. Bu sistem modern Türk devletinin temelini teşkil etmektedir.

Laik Türkler ve Avrupalılar, Türk toplumunun giderek "İslamlaşması" olarak gördükleri durum karşısında endişeliler.

Laik Türkler ve bazı Avrupalılar son yıllarda Türk toplumunun giderek artan biçimde "İslamlaştığını" düşünmekte ve bu durumdan endişe duymaktadır. Kent merkezlerindeki başörtülü kadın sayısı artmış görünmektedir ve muhafazakâr semtlerde artık başın ve vücudun tamamını kapatan çarşafın kullanımı daha yaygın hale gelmiştir. Söz konusu kesim bu durumu, AKP hükümetiyle ve onun Türkiye'de İslami ilkelere dayalı bir devlet kurmaya yönelik olduğu iddia edilen "gizli gündemiyle" ilişkilendirmektedir. İktidar partisi karşıtları, hükümetin, dindar kişileri devlet memuru olarak görevlendirdiğine dikkat çekmektedir. Ayrıca AKP'ye ait belediyelerin dindar semtlerde kadınların kendi istedikleri gibi giyinmekten çekinmeleri için "mahalle baskısı" uyguladıklarından, oruç tutma ayı olan Ramazan boyunca insanların kamuya açık yerlerde bir şeyler yiyip içmekten alıkonmaya çalışıldığından ve ilçe merkezlerindeki alkol satışlarına fiilen son verildiğinden şikayet etmektedirler. Bu algılamanın bir sonucu olarak, Türkiye'de laikliğin kalesi konumunda olan

Anayasa Mahkemesindeki on bir hakimden on tanesi 2008'de verdikleri bir kararla AKP'yi "laiklik karşıtı eylemlerin odağı" olmaktan suçlu bulmuştur. Ancak mahkeme, partiyi kapatmaya yetecek miktarda delil olmadığı görüşüne varmıştır.

AKP ise kendisini Avrupa'daki Hıristiyan Demokrat partilerin benzeri olarak görmektedir. AKP'ye göre partinin laik karşıtları, İslamcılık suçlamalarını bahane edip Cumhuriyetin otoriter geçmişinin yöntemlerini kullanarak bürokratik güç mekanizmalarını ellerinde tutmaya çalışmaktadır. Partinin liderleri, eğer İslamcı bir gündemleri olsaydı İslami kuralların uygulanmasını savunacaklarını, oysa bunu yapmadıklarını da eklemektedir. Gerçekten de AKP'nin amacının seçimleri kazanarak işbaşında kalmak olduğu açıktır ve İslamcılığa kayış Türkiye'de oy kazandırmaktan çok oy kaybettirir. Ülkede alenen daha dindar ve muhafazakâr olan bir parti de vardır. AKP'nin daha merkeze yakın liderlerinin 2001'de yeni bir oluşum kurmak üzere ayrıldıkları bu parti, Mart 2009 seçiminde yalnızca %5.2 oranında oy alabilmiştir. Dahası, Türk toplumu şu anda laik bir temel üzerine oturmaktadır. Tarihsel olarak ülkenin gittiği yönü belirleyen batı kentlerindeki halkın 2007'de laik ilkeleri desteklemek amacıyla barışçı gösteriler yapmaları ve 2009 belediye seçimlerinde laiklik savunucusu partilere güçlü bir şekilde destek vermiş olmaları bunu bir kez daha göstermiştir.

Başka ülkelerde ve inanç sistemlerinde gözlemlendiği gibi Türk toplumunda da dinin öneminin artmakta olduğu bir gerçektir. Bu kısmen Türkiye dönüşüm geçirdikçe ortaya çıkan daha açık ortam, kısmen de geleneksel olarak daha dindar olan kırsal kesimden batıdaki kentlere gerçekleşen göç nedeniyle gerçekleşmektedir. Bir başka neden ise yeni kentleşen ve sınıf hiyerarşisinde yukarı doğru hareket etmekte olan dindar ve muhafazakâr AKP'li kesimle devletin içinde, orduda ve yargıda sistem bekçiliği yapan laiklik savunucuları arasındaki iktidar mücadelesidir. Bu kutuplaşmanın tipik bir örneği, Türk üniversitelerindeki kadın öğrencilere yönelik başörtüsü yasağının kaldırılıp kaldırılmaması üzerine yapılan tartışmadır. Bu tartışmaya dışarıdan katılımlar olmuş, her iki görüş de kendine yandaş bulmuştur. Örneğin İnsan Hakları İzleme Örgütü (Human Rights Watch) erişkin kadınların kendi istedikleri gibi giyinebilme hakkı olduğunu savunurken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Türk Anayasa Mahkemesinin yasağını desteklemiştir. Bununla beraber Türklerin %70'i kadın üniversite öğrencilerinin başörtüsü

kullanma hakkını desteklemektedir. Türk kadınları aslında namus cinayetleri, kızların aileleri tarafından okutulmaması, görücü usulü evlilikler ve iş hayatının üst kademelerinde çok az temsil ediliyor olmak gibi çok daha endişe verici sorunlarla karşı karşıyadır, fakat bunlar AKP ya da İslamdan değil, yoksulluktan, geleneklerden ya da eğitimsizlikten kaynaklanan sorunlardır.

Pek çok Avrupalı açısından önemli olan bu hassas konularda kesin bir sonuca ulaşmak zordur. Örneğin, her ne kadar pek çok kişi kent merkezlerinde daha fazla başı örtülü kadın görüldüğü izlenimini paylaşsa da, Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı'nın (TESEV) yaptığı bir araştırma, başörtüsü kullanımının aslında mutlak anlamda azaldığını ortaya koymuştur. Laik sistemin tehlikede olmadığı söylenebilir. Kamuoyu yoklamaları Türklerin %10'undan azının Şeriat hukukunu bir ülkü olarak benimsediğini göstermekte ve çokeşlilik ya da insanın bedenen cezalandırılması gibi daha eskide kalmış uygulamalar telaffuz edildiğinde bu oran çok önemli oranda düşüş göstermektedir. Her ne kadar devletin bütün Türk vatandaşlarının dinine eşit uzaklıkta olmasını sağlamak henüz tamamlanmamış bir proje olsa da, 80 yıldan sonra laikliğin Türkiye Cumhuriyeti'nin üzerinde yükseldiği sağlam bir temel olduğuna şüphe yoktur. Yine de, bir iktidar mücadelesinin parçası olsa bile, AKP'nin yönelimi ve niyetine ilişkin davalar, siyasi söylem ve medya spekülasyonları, liberal sivil toplumun gerçek kaygılarını da yansıtmaktadır ve dikkatle gözlenmesi gerekir. AKP'li liderlerin Türkiye'deki laiklik savunucularının meşru endişelerini gidermek için daha fazla şey yapmamış olması üzücüdür.

Laiklik, Türkiye Cumhuriyeti'nin sağlam temellerinden bir tanesidir.

Avrupalıların görüşlerini etkileyen bir başka konu da Türkiye'deki gayrimüslimlerin durumudur. Sayıları toplam 150.000'i bulan Ermeniler, Museviler, Rum Ortodokslar ve diğer hıristiyan toplulukları ülke nüfusunun yaklaşık %0.2'sini oluşturmaktadır ve Türkiye'nin geçmişinde bazı dönemlerde ayrımcılığa uğramış ve taciz edilmişlerdir. Son üç yıl içinde bir katolik rahibin, Ermeni asıllı Türk bir gazete editörünün ve Anadolu'daki evangelist cemaatten üç kişinin trajik şekilde öldürülmeleri münferit olaylar gibi gözükmektedir ve dini ayrımcılık kadar yabancı düşmanı çetelerle de ilgili gibi görünmektedir. Türkiye'de ibadet konusunda bireysel özgürlük teorik olarak ve uygulamada uzun zamandır teminat altındadır, ancak gerçek sorunun niteliği farklıdır. Türkiye, dini cemaatlerin

tüzel kişiliğine ve mülkiyet edinmelerine karşı daha modern bir tavır benimsemeli, yasal bütün mezheplerin din adamlarına eğitim özgürlüğü tanımalı, yabancı din adamlarına çalışma izni verilmesine serbestlik getirmeli ve belli başlı inanç sistemlerinin dışındakilere ait kilise ve diğer ibadethanelerin bakım ve onarım işlerinde karşılaşılan dolaylı bürokratik engelleri ortadan kaldırmalıdır. Hükümet, bu sorunların bazılarını hafifletebilmek amacıyla 2008 yılında bir Vakıflar Kanunu çıkarmış ve böylece gayrimüslim topluluklara mülkiyet haklarının geri verilerek dini cemaatlerin mülk edinme hakkına kavuşması amaçlanmıştır. Ancak bu kanun şimdilik sadece doğru yönde atılmış bir ilk adımdır.

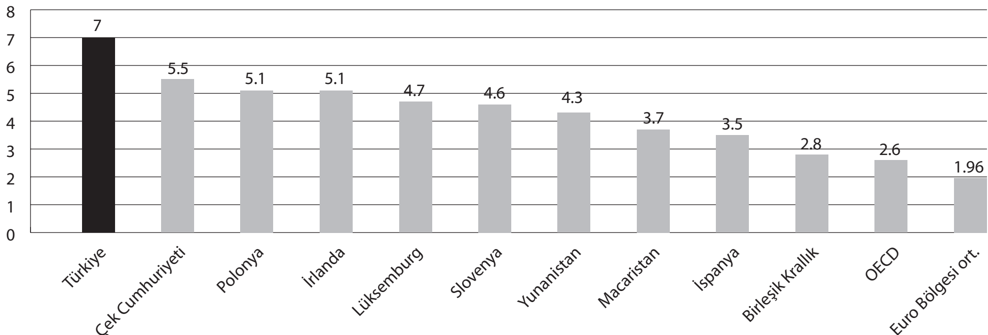
Avrupa'da yaşayan 4.5 milyon Türk, binlerce cami kurma özgürlüğü de dahil olmak üzere geniş dini özgürlüklerden yararlanmaktadır. Türkiye'de yaşayan AB vatandaşlarının sayısı arttıkça Türk hükümeti de bu kişilerin endişelerini ivedilikle ele almalıdır.

Türkiye halihazırda Müslüman dünyadaki en demokratik ve laik ülkedir. Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye'nin AB'ye sıkıca bağlanmasının Cumhuriyet'in laik ilkelerine ek korumalar getireceği görüşündedir.

VIII Ekonomik dayanıklılık

Türkiye işlevsel bir pazar ekonomisine sahiptir ve ülkenin küresel finansal krize karşı gösterdiği dayanıklılık Avrupa ile uyum sürecini sürdüğü son on yılda gerçekleşen kayda değer ilerlemenin bir göstergesidir. 2002-2007 arasında yüksek ekonomik büyümeyle birlikte başarılı bir enflasyon düşürme politikası izlenmiştir. Ulusal hesaplardaki borç düzeyi, faiz dışı fazla, Uluslararası Para Fonu destekli mali disiplin ve kriz öncesi uluslararası piyasalardaki canlılık sayesinde düşmüştür. Öteden beri gerçekleşen yüksek orandaki doğrudan yatırım ülkeye gelmeye devam etmekte, bu da ekonomideki istikrarı ve gelişmeyi daha da desteklemektedir. Bu refah artışının temel dayanak noktalarından biri, AB üyeliğini hedefleyen dönüşümün beraberinde getirdiği artan yatırım güvencesi ve politikalardaki öngörülebilirliktir. Genç ve hızlı büyüyen pazarı, kalitesi kanıtlanmış üretim üssü olma özelliği ve önemli bir ticari merkez olarak içinde yer aldığı geniş ve kalkınmakta olan bölgeyi tanıyan şirketleriyle Türkiye, Avrupa iş dünyası için büyük potansiyeli olan bir ekonomidir.

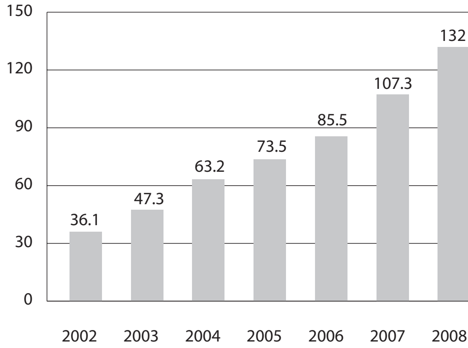
Reel GSYİH artışı (2002-2007 ortalaması)

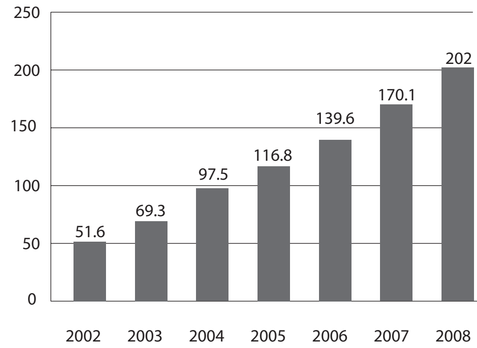

büyüme oranı ortalamasını %7'de tutmayı başarmıştır. IMF Türkiye'yi ihracat, tüketim ve yatırımlardaki azalma nedeniyle 2009'da %5'lik bir küçülmeye hazırlanması yönünde uyarmış olsa da yine IMF, 2010'da %1.5 oranında bir büyüme yaşanacağını öngörmektedir. 2008'de AB'nin tanımlarına göre GSYİH'nın %2.2 ve %39.5'i oranlarındaki bütçe açığı ve borç stoğu, bu haliyle Maastricht kriterlerine uymaktadır. Yaşanan kriz ayrıca 2008'de GSYİH'nın %5.7'si seviyesindeki cari hesap açığı yükünü de hafifletmiştir ve IMF bu oranın 2009'da %1.2'ye düşmesini beklemektedir. Türkiye'nin 2003'te %45, 1998'te %84 düzeyinden 2008'de %10.4'e düşmüş olan görece yüksek enflasyon oranı, yine de Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Estonya gibi pek çok AB üyesinin enflasyon oranından daha düşüktür. IMF ve Türkiye Merkez Bankası, enflasyonun 2009'da %7 civarına düşmesini beklemektedir. 2008'de ihracat %23 artarak 132 milyar dolara, ithalat ise %19 artarak 202 milyar dolara ulaşmıştır. Ancak hükümet 2009'da ihracatın %7, ithalatın da %10.4 oranında düşmesini beklemektedir.

Türkiye'nin hem bütçe açığı hem de borç stoğu Maastricht kriterlerine uygundur.

İhracat ve İthalat

Bankacılık sektörü 2000-2001 yıllarında yurtiçinde yaşanan finansal kriz sırasında zaten bir sarsıntı geçirmiş olduğu için ve 2005 yılında yürürlüğe giren yeni bankacılık kanunu sayesinde bu krizde güçlü kalmayı başarmıştır. 2008'de bankaların sermaye yeterlilik oranları Polonya ve Macaristan'ın oranlarından daha yüksekti. Henüz hiç bir Türk bankasının etkilenmediği küresel finansal krizin en kötü seyrettiği Eylül 2008-Mart 2009 döneminde toplam sermaye %9 oranında artış göstermiştir. Her ne kadar

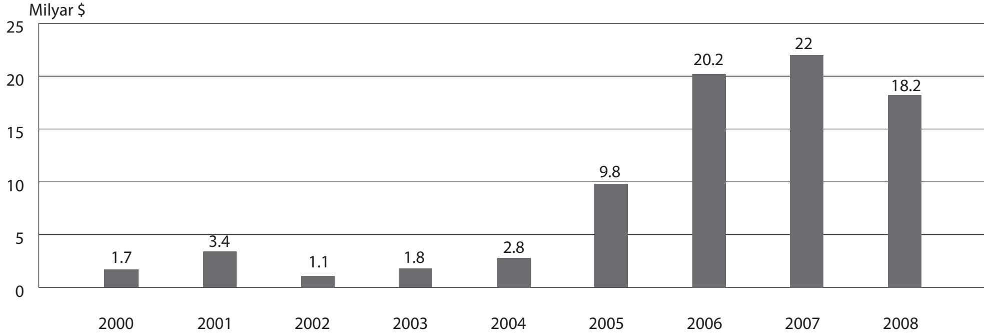
Türkiye'de kurumsal müşterilere verilen kredilerin niteliğinde bir düşüş olsa da kar rakamları 2009'un ilk çeyreğinde önceki yıla göre Türk lirası cinsinden %23 artış göstermiştir. Türkiye'de hane halkının AB'ye göre yedide bir oranında kredi kullanması, ülkenin büyüme potansiyelinin tipik bir göstergesidir. Nüfusunun %61'i 35 yaşın altında olan Türkiye aynı zamanda genç bir ülkedir. Finans sektörü 2002 yılından beri kayda değer oranda yabancı yatırım çekmiş, bunun sonucunda İtalyan, İngiliz, Fransız, Belçikalı, Hollandalı ve Yunan bankalar Türk bankalarında yüksek oranlarda hisse alımı gerçekleştirerek Avrupa'nın bankacılık markalarının Türkiye'nin bütün kentlerinin ana caddelerinde yerlerini almasına neden olmuştur.

Bu satın almalar, 2005'te katılım müzakereleri başladıktan sonra ülkeye akmaya başlayan doğrudan yabancı yatırımların ilk ana dalgasının bir parçasıydı. Yıllar boyu yılda 1-2 milyar dolar seviyelerinde seyreden yatırım miktarı 2007 yılında 22 milyar dolarla en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Son on yıllık dönemde bu yatırımların üçte ikilik bölümü başta Yunanistan, Avusturya, Almanya, Fransa ve Birleşik Krallık olmak üzere AB menşeli kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Türk asıllı Alman işadamlarının Türkiye'nin yeni potansiyelinden yararlanmak üzere hemen harekete geçmeleri sonucunda 2005 yılını izleyen üç yıl içinde Türkiye'de faaliyet gösteren Alman şirketlerinin sayısı iki katın üzerine çıkarak 3000'e ulaşmıştır. 2008 ortasında global krizin başlamasıyla birlikte yarı yarıya düşen yabancı yatırımlar, Türkiye'de 2008'in son çeyreğinde 3.8 milyar dolarla istikrarlı bir çizgi izlemiştir. Yakın gelecekte yeni kamu iktisadi teşekküllerinin ve bu arada büyük bir bankanın özelleştirilmesi, Avrupa'dan daha fazla finansal kaynağı Türkiye'ye çekecektir.

Söz konusu özelleştirmeler on yıllık bir dönemde Türk devletine yaklaşık 50 milyar dolarlık net bir gelir sağlamış, Türk ekonomisinin dönüşüm yaşamasını ve uluslararası hale gelmesini kolaylaştırmıştır. Bu arada Fransız Carrefour, Avusturyalı OMV, Alman Bosch ve Siemens ve de İngiliz Vodafone gibi AB menşeli firmalar üretim, perakende, enerji ve telekomünikasyon alanlarında önemli yatırımlar gerçekleştirmişlerdir. Yatırımlar her iki yöne doğru gerçekleşmekte, Türk firmalarının Avrupa'daki taahhütleri de artmaktadır. Godiva çikolataları, Grundig televizyonları, Blomberg ev gereçleri ve Villeroy and Boch seramikleri gibi Avrupa menşeli önemli ev ürünleri markaları artık Türk firmaları tarafından satın alınmıştır ve tasarım, mühendislik

ve üretim faaliyetleri giderek Türkiye'deki ana şirketleri tarafından yapılmaktadır. Ayrıca, Avrupa'daki Türklerin imajı, 1960-1980 dönemindeki yabancı işçi imajının ötesine geçmiştir. 2008 yılı itibarıyla Avrupa'daki Türklerin 130.000'den fazlası girişimcidir ve yaklaşık 600.000 kişiye istihdam sağlayan işletmelerinin toplam yatırımı 14.4 milyar Euro tutarına ulaşmıştır.

2000-2008 döneminde Türkiye'de doğrudan yabancı yatırım

1996 yılında Türkiye'yle yapılan Gümrük Birliği anlaşması, AB'nin üyesi olmayan bir ülkeyle girdiği en derin ekonomik ve ticari ilişkiyi yansıtmaktadır. Ancak bu ortaklıkta bazı eksikler vardır. AB, üçüncü ülkelerle Serbest Ticaret Anlaşmaları yapmakta, gümrük birliği kuralları uyarınca söz konusu ülkeler Türkiye pazarına gümrük bedeli olmaksızın erişim sağlayabilmekte ve bunun karşılığında kendi pazarlarını Türkiye'ye açma zorunlukları olmamakta, bu da Türkiye'yi mağdur etmektedir.

Türk ekonomisinin belirli sorunları da vardır. 2008 yılında resmi rakamlara göre %10.6 olan işsizlik oranı reel olarak muhtemelen %7.6 olan AB ortalamasının aslında çok daha üzerindedir. 2005 verilerine göre Türkiye Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) üyesi ülkeler arasında verimlilik ve kadının ekonomiye katılımı alanlarında bölgeler arası farkın en yüksek olduğu ülkedir. Bu eşitsizlikler geçmişte refah düzeyi daha yüksek olan kentlere büyük oranlarda göç yaşanmasına neden olmuş, bu da çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. AB'de tarımın GSYİH içindeki payı ortalama olarak %1.6 iken Türkiye'de bu oran %8.7'dir ve çiftçilikle uğraşan nüfus oranı AB'de %5.4 iken bu oran Türk halkı için %26'dır. Ancak, 2002 yılında %33 olan çiftçilik oranı

Türkiye'de verimlilik ve kadınların işgücüne katılımı açısından bölgeler arasında ciddi farklılıklar var.

daha sonra düşüş göstermiştir. Türkiye, çiftçileri kayıt altına alma; doğrudan sübvansiyonları azaltma, yapay teşviklere son verme ve düşük verimlilik sorununu çözme çalışmaları yoluyla büyük, parçalanmış ve etkin şekilde işlemeyen tarım sektöründe reformlar başlatmıştır.

AB üyeliğinin yanı sıra, 1999 yılından başlayarak hem Türkiye'deki politikalara hem de Türkiye'ye olan yatırımcı güvenine dayanak oluşturan bir başka önemli etken de Mayıs 2008'de başarıyla tamamlanan IMF programı olmuştur. Her ne kadar Türkiye şu ana kadar cari hesap açığındaki ani düşüş sayesinde küresel finansal krizle başa çıkmayı başarmış olsa da ülkenin hala bazı yapısal sorunları vardır. Derecelendirme kuruluşları ve Türkiye'nin kendi iş çevreleri uzun süredir tartışılmakta olan iki yıllık 20 milyar dolar tutarındaki yeni bir IMF programının 2009 sonbaharından önce sonuçlandırılması taraftarıdır. Bunun yapılmaması durumunda piyasalara duyulan güvenin zayıflamasıyla artan biçimde yabancı sermaye çıkışlarının yaşanacağı ve para birimi üzerindeki olumsuz baskılar sonucu faiz oranlarının yükseleceği yeni bir kısır döngü tetiklenebilir.

Yine de Türk ekonomisinin dayanıklılığı daha önce sahip olmadığı seçenekler yaratmış, Türkiye'nin zaten özünde var olan ve giderek artan gücünün altını çizmiştir. Ancak Türkiye, Avrupa'yla ilişkilerine öncelik vermesi gereken bir bölgesel güçtür. Bütünü itibariyle AB, Türkiye'nin en önemli ticaret ortağıdır. 2008'de 27 üyeli AB ile yapılan ticaret Türkiye'nin toplam ihracatının %48'ini, ithalatının da %37'sini teşkil etmiştir (2007 yılında bu rakamlar sırasıyla %56 ve %40 düzeyindeydi). AB'nin beşinci büyük ihracat pazarı olan Türkiye, bu alanda AB için Japonya'nın önünde yer almakta, Türkiye pazarından gelen talep ise Avrupalı şirketler için son derece kazançlı bir potansiyeli temsil etmektedir. Ocak 2009'da 105 adet yeni uçak alımı için Türk Havayolları'nın açtığı ihale bunun somut bir örneğidir.

Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye-AB uyum sürecinin getireceği karşılıklı ekonomik çıkarların, ticaret hacminin, AB-Türkiye iş ilişkilerinin çeşitliliğinin ve mevcut büyüme potansiyelinin daha fazla bütünleşmeyi zorunlu kıldığı görüşündedir. Birtakım yarım önlemler ve tam üyeliğe alternatif bazı düzenlemeler, Türkiye'yi Avrupa takımının gerçek bir oyuncusu olduğuna ikna edemeyecek ve AB şirketlerinin gelecekte Türkiye'yle yapmak istedikleri iş anlaşmalarının önünü tıkayarak onlara zarar verecektir. Türk tarafında ise AB konusunda gönülsüz

olunması ülkenin rekabetçi olmaya devam edebilmesi için gerekli olan yasal değişiklikleri kesintiye uğratacak, aynı zamanda genç ve büyüyen işgücünün ihtiyacı olan ekonomik büyümeyi sağlayabilmek için gereken dönüşüm geciktirilmiş olacaktır. Kısacası, üyelik hedefi samimiyetle benimsendiği takdirde hem AB'ye hem Türkiye'ye refah getirebilecek önemli bir itici güçtür.

Karşılaştırmalı ekonomik göstergeler (2008)

	Birim	Türkiye	Hırvatistan	Bulgaristan	Romanya	Euro Bölgesi	AB-27
GSYİH	Milyar Euro	498.4	47.4	34.1	137.0	9.209	12.507
SGS*'ye göre kişi b. GSYİH (tahmini)	AB-27=100	44.3	63.0	39.2	44.9	111.2	100.0
Enflasyon (tüketici fiyatları, yıl sonu)	% (fark)	10.4	5.8	7.2	6.3	1.6	3.7
Brüt kamu borcu	% (GSYİH payı)	38.8**	37.7**	14.1	13.6	69.1	61.5
Bütçe fazlası	% (GSYİH payı)	-1.8	-1.6**	1.5	-5.4	-1.9	-2.3

** Satın Alma Gücü Standartları, **2007 verileri*

Kaynaklar: Eurostat, AMECO, IMF, Türkiye Cumhuriyeti Yatırım Destek ve Teşvik Ajansı.

Sonuçlar

1 AB Konseyi'nin 2005 yılında Türkiye ile katılım müzakerelerini başlatma yönünde aldığı karar, Türkiye'nin Avrupa'daki yapılarla tam olarak bütünleşmesinin önünü açmıştır. Nitekim bu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden beri benimsediği, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra ülkenin başta Avrupa Konseyi olmak üzere Avrupa nezdindeki pek çok örgüte üye olmasıyla hız kazanmış olan bir hedeftir. Ne yazık ki AB'nin devlet ve hükümet başkanlarının oybirliğiyle aldıkları kararın hemen ardından bazı Avrupalı liderlerin yaptıkları olumsuz yöndeki açıklamalar, tam üyeliğe alternatif birtakım düzenlemeleri nihai hedef olarak benimseme çabaları ve müzakerelerin önüne konan engeller sürecin raydan çıkmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda Türk halkının Avrupa'yla uyum sürecine verdiği destek önemli ölçüde azalmış ve hükümetin ülkeyi dönüştürme konusundaki kararlılığını zayıflatmıştır. Bu durum, Türkiye'nin üyeliğine şüpheyle yaklaşan ve reformların gerçekleşmemesinin Türkiye'nin AB üyeliğine layık olmadığının kanıtı olduğunu ileri süren Avrupalıların elini güçlendirmiştir. Bağımsız Türkiye Komisyonu'na göre, bu kısır döngünün bir an önce kırılması gerekmektedir, bu hem Türkiye'nin hem de Avrupa Birliği'nin yararına olacaktır. Bu, hem Avrupalı hem de Türk liderlerin tavır değişikliği göstermesini gerektirecektir. Avrupa hükümetleri taahhütlerini yerine getirmeli, Türkiye'ye adil davranmalı ve hak ettiği saygıyı göstermelidir. Türkiye ise hükümeti ve muhalefetiyle dinamik ve geniş tabanlı bir reform süreci başlatarak Avrupa'da bulunan çok sayıdaki destekçisini teşvik etmeli ve AB'ye katılım konusundaki istekliliğini ve ciddiyetini teyit etmelidir.

Avrupa'da hükümetler verdikleri taahhütlerin arkasında durmalı ve Türkiye'ye adil davranmalıdır.

2 AB Konseyi'nin kararı son derece netti: Türkiye ile müzakerelerin ortak hedefi katılımdır, "imtiyazlı ortaklık" ya da "özel ilişki" gibi belirsiz bir alternatif değildir. Bu tür kavramlar Türkiye'yi AB'nin siyasi karar alma mekanizmasının dışında bırakacak ve mevcut ortak üyelik ve gümrük birliği üyeliği statülerine çok az bir katma değer ekleyecektir. Dahası, söz konusu müzakerelerin, doğası gereği üyeliği hedefliyor olması gerekir. Hiç bir ülke AB müktesebatının benimsenmesi için gereken çok sayıda zorlu reformu gerçekleştirme işini nihai hedef tam bütünleşme olmadığı sürece üstlenmeyecektir. Ne var ki, başka müzakerelerde olduğu gibi burada da üzerinde mutabık kalınan hedefe ulaşılabileceğinin bir garantisi yoktur. Bu bakımdan, Türkiye'nin katılım müzakerelerinin açık uçlu bir süreç olduğu bir gerçektir.

3 2000-2005 yılları arası gerçekleşen dönüşümün altın çağından sonra Türkiye, reformları aynı ivmeyle devam ettirememiştir. Bu yavaşlama kısmen AB içindeki Türkiye karşıtlığına ve genel yön kaybına bir tepkiydi, fakat aynı zamanda da AKP'nin kararlılık eksikliğinden ve ülke içindeki karışık gelişmelerden kaynaklanıyordu. Hükümeti devirme planları, AKP'nin kapanması için Anayasa Mahkemesinde açılan dava ve ordunun kamuoyuna açık bir şekilde yaptığı müdahale tehdidi, ordu, yargı ve siyasi partiler içindeki laik gruplarla bağlantılandırılan gelişmelerdi. Bu sorunlar şu anda azalmış durumdadır ve iktidar partisi 2007 ve 2009 seçimlerinde seçmenin önemli oranda onayını almış durumdadır. Hükümet AB reformlarına yönelik yeni bir Ulusal Program oluşturmuştur. Bu aşamada reform sürecini canlandırmak için hem AB'ye hem de kendi halkına vermiş olduğu sözü tutması gerekir. Bu kapsama özellikle dahil olan konular, yeni bir anayasanın yürürlüğe konması, işleyen bir kamu denetçisi (ombudsman) kurumu, dini örgütlerin tam özgürlüğe kavuşturulması, kültürel özgürlüklere saygı ve ifade özgürlüğünün genişletilmesi konularıdır.

4 Kıbrıs'ta iki toplumun liderleri arasında devam etmekte olan görüşmeler, adadaki bölünmüşlüğün sona erdirilebilmesi ve uzun süredir süren bu ihtilafın her iki taraf açısından da kabul edilebilir federal yapıda bir çözümle sonuçlanabilmesi için en iyi ve muhtemelen en son şanstır. Ulaşılacak olumlu bir sonuç sadece her iki taraf için yararlı olmakla kalmayacak, aynı zamanda Türkiye'nin AB üyelik süreci önündeki tehlikeli bir engeli ortadan kaldıracak ve Akdeniz'in bu bölgesindeki istikrara hizmet edecektir. Bunun başarılamaması, adanın AB içinde de ciddi bölünmelere yol

açacak şekilde kesin hatlarla bölünmesi demek olacak, Türkiye-AB müzakereleri duracaktır. Üzerinde mutabık kalınan bir çözüme ulaşılması her ne kadar aslen iki toplumun ve onların liderlerinin sorumluluğunda ise de başta Yunanistan ve Türkiye olmak üzere Avrupa'daki hükümetler de Kıbrıs müzakerelerinin başarıyla sonuçlanması için ellerindeki bütün etki gücünü kullanmalıdır. Ayrıca Türkiye, Ek Protokolde yer alan yükümlülüklerini yerine getirmeli ve limanlarını Kıbrıs Rum bandıralı gemilere ve uçaklara açmalıdır. Bununla birlikte AB de 2004'te verdiği sözleri tutarak Kıbrıslı Türklere uyguladığı izolasyonu kaldırmalı, AB ile doğrudan ticaret yapılmasına olanak tanımalıdır.

5 AKP iktidarı, 2000-2005 döneminde gerçekleştirilen AB reformları sonrası hüküm süren daha açık ve daha hoşgörülü ortamın da yardımıyla, Türkiye'de uzun zamandır devam eden Kürt sorunu konusunda geçmiş bütün hükümetlere kıyasla daha fazla ilerleme sağlamıştır. Nitekim Kürt kültürü artık daha fazla hoşgörüyle karşılanmaktadır, devlet bu yılın başında günde 24 saat Kürtçe yayın yapan bir televizyon kanalı açmıştır ve hükümet Dünya Bankası'nın sponsorluğunu yaptığı bir yoksullukla mücadele programı gerçekleştirmektedir. Irak'taki Bölgesel Kürt Yönetimi ile muhatap olunması konusundaki eski tabular yıkılmış, böylece Türkiye'ye PKK'yla mücadelede daha gerçek bir işbirliği yapma olanağı doğmuştur. Bütün bunların olumlu gelişmeler olduğu bir gerçektir. Ancak, Türkiye'nin istikrarı için ivedilikle bundan daha fazlası yapılmalıdır. Bu tehlikeli gerginliğin ortadan kaldırılabilmesinin ve sorunun kalıcı bir biçimde kökünden çözülebilmesinin tek yolu, Kürtler'e dillerini tam olarak kullanabilme hakkının verilmesi ve kimliklerine saygı gösterilmesi yoluyla Türkiye'nin bütün vatandaşlarına gerçek bir eşitlik sağlanması ve bir yandan da güneydoğudaki ekonomik ve toplumsal sorunların giderilmesi yönündeki çabalara devam edilmesidir.

6 Türkiye'nin Hazar Denizi'nden, Orta Asya ve Orta Doğu'dan gelen enerji arzı için bir merkez rolü oynaması ülkenin jeostratejik konumunun Avrupa için ifade ettiği önemin altını çizmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Avrupa ekonomilerine sunabileceği bir potansiyel de, coğrafi, dil ve etnik bağlarına dayanan güçlü bir mevcudiyetinin bulunduğu Orta Asya'daki pazarlara kolay erişimdir. Türkiye son yıllarda izlediği yeni bölgesel politika sayesinde çoğu komşusuyla çözülmemiş ihtilafları çözüme kavuşturabilmiş ve bölgesinde daha geniş anlamda aktif olarak

kriz çözme çabaları sergilemiştir. Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye'nin Avrupa'yla tam bütünleşmesinin, Avrupa'nın Orta Doğu ve Güney Kafkaslar'da tehlikeli durumlara daha fazla karışmasına yol açmayacağına, tam tersine Avrupa'nın bu bölgelerdeki sorunların çözümüne daha fazla katkıda bulunabilmesini ve iniş çıkışlarla dolu komşu bölgesine istikrarı yansıtabilmesini sağlayacağına inanmaktadır.

7 Türkiye-Ermenistan ilişkilerinin uzun süredir olumsuz bir düzlemde seyretmesinin nedenleri, Osmanlı dönemindeki Ermeni katliamının mahiyetine ilişkin görüş ayrılıkları, diplomatik ilişkilerin olmaması, sınırın kapalı olması ve dolaylı olarak da Ermenistan'la Azerbaycan arasındaki Dağlık Karabağ sorunudur. Türkiye'nin AB adaylığı statüsünün ve katılım müzakerelerine başlanmasının tetiklediği dinamikler sonucunda bu konuların çoğunda ilerleme sağlanmıştır. Türkiye'de samimi bir geçmişle yüzleşme süreci başlamıştır ve 1915 olayları bugün açık bir biçimde tartışılmaktadır. Ancak bu, Türk toplumunun kendisinin gerçekleştirmesi gereken bir görevdir. Dışarıdan gelecek baskılar, özellikle yabancı parlamentoların 1915 olaylarını soykırım olarak niteleme yönünde aldıkları kararlar ters tepmektedir ve bunlardan kaçınılmalıdır. İkili ilişkiler açısından ise Cumhurbaşkanı Gül'ün geçen yıl Erivan'a gerçekleştirdiği ziyaret tam normalleşmenin yolunu açmıştır. Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun görüşüne göre, iki taraf açılan bu yolda gecikme olmadan ilerlemeli ve bu konuyla Dağlık Karabağ sorunu arasında bağlantı kurmamalıdır. Ermenistan'a uygulanan tecritin sona erdirilmesinin ve Türkiye'yle Ermenistan arasında dostane ilişkiler kurulmasının, uluslararası arabuluculuk çabalarını neredeyse yirmi yıldır boşa çıkaran bu sorunun çözümüne olumlu katkısı olacağı kesindir.

8 Son yıllarda Türk toplumunda din daha fazla önem kazanmış ve dini gelenek ve vecibelerini yerine getiren inançlı kesim daha görünür hale gelmiştir. Laik sisteme göre bu gelişme iktidardaki AKP tarafından teşvik edilmekte, "İslamlaşmanın sessiz ve derinden ilerleyişi" anlamına gelmekte ve Türkiye'de laikliğe karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Başka kesimler ise bu durumu Türkiye'nin geçirdiği evrim sonucu ortaya çıkan daha açık bir ortamın ve geleneksel olarak daha dindar olan kırsal bölgelerden batıdaki kentlere olan yoğun göçün bir sonucu olarak görmektedir. Türklerin büyük bir çoğunluğuna göre Türkiye Cumhuriyeti'nin temel taşlarından birini oluşturan laik sisteme yönelik bir tehlike

söz konusu değildir ve Türkiye'deki hiçbir siyasi unsur İslami esaslara dayalı bir devlet kurulmasını savunmamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin AB üyeliğini destekleyenlerin de işaret ettiği gibi, ülkenin Avrupa'yla sağlam bir bağ kurması, Türkiye'de laikliğe en iyi korumayı sağlayacak ve Avrupa'daki Müslümanlar ve genel olarak İslam dünyası için Türkiye'nin İslamın modernleştirmesi yönündeki olumlu deneyiminin altı çizilmiş olacaktır.

9 Türkiye'de ibadet konusunda bireysel özgürlük teorik olarak ve uygulamada uzun zamandır teminat altındadır. Ancak, belli başlı Müslüman cemaatler dışındaki gruplar ve daha küçük ölçekli Hıristiyan kiliseler, bazıları hukuki olmak üzere bir dizi zorlukla karşı karşıyadır. Son dönemde hükümetin bu durumu iyileştirmek için aldığı bazı önlemler vardır. Ancak bu sorunların tam olarak tatmin edici bir biçimde ele alınması daha kararlı adımların atılmasını gerektirmektedir.

10 Türkiye ekonomisi özellikle son dönemdeki finansal krizde önemli ölçüde dayanıklılık sergilemiştir. Kısmen 2000-2001 yıllarında ülke içinde yaşanan finansal kriz döneminde bankacılık sisteminin yaşadığı sarsıntı, kısmen de üyelik sürecinin belirleyici olduğu yapısal dönüşümler ve katı IMF programı sayesinde hiç bir Türk bankası kriz dolayısıyla batmamıştır. 2008 yılına kadar Türkiye ekonomisi ortalama %7 oranında büyümüş, kayda değer bir bölümü Avrupalı banka ve işletmelerden olmak üzere daha önce görülmeyen düzeyde yabancı yatırım çekmiştir. Diğer yandan, bölgeler arası dengesizlikler, büyük bir tarım sektörünün mevcudiyeti ve yüksek işsizlik oranı ciddi boyutta endişe verici konulardır.

11 Bağımsız Türkiye Komisyonu, Türkiye'nin Avrupa ile olan uyum sürecinin ve dönüşümünü tamamlamış bir Türkiye'nin AB üyeliğinin hem ülke hem de Avrupa Birliği için pek çok büyük faydayı beraberinde getireceği kanısındadır. Türkiye'nin son on yılda her alanda gerçekleştirdiği çarpıcı ilerlemenin ülkenin AB adayı statüsüyle ve katılım süreciyle bağlantılı olduğu açıktır. Türkiye, dönüşümünü devam ettirebilmek için Avrupa yönelimini korumalıdır. Müzakere sürecinin sonucunu ve hedeflenen amaca ulaşılıp ulaşılamayacağını kimse tahmin edemez. Ancak, Türkiye'ye adil biçimde bir şans tanınması AB'nin inanılırlığı açısından önemlidir, kendi çıkarlarına uygundur ve bütün aday ülkelere borçlu olduğu adaletin de gereğidir.

Türkiye'nin dönüşümünün devamını sağlamak için Avrupa perspektifi korunmalıdır.

Ek

Bağımsız Türkiye Komisyonu 2004 Raporu Sonuç Bölümü

1 Bağımsız Türkiye Komisyonu, Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirir getirmez Türkiye ile katılım müzakerelerine başlanması gerektiği görüşündedir. Bu konudaki gecikmeler, Avrupa Birliği'nin inanırlığını zedeleyecek ve genel kabul gören 'pacta sunt servanda' ("ahde vefa") ilkesinin ihlali olarak değerlendirilecektir. Öte yandan Türkiye de, siyasi kriterleri yerine getirmenin meclis tarafından geçirilen tüm mevzuatın uygulanması anlamına geldiğini kabul etmelidir. Katılım kriterleri tüm aday ülkelere eşit şekilde uygulanır ve adayın durumuna göre kestirme yollar oluşturulamaz. Aynı şekilde, hiç bir aday ülkenin diğerlerine kıyasla daha sıkı koşullara tabi tutulmaması da adaletin gereğidir. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum düzeyinin, katılım müzakerelerine başlama tavsiyesinde bulunmak için gerekli kritik kütleye erişip erişmediğine Avrupa Komisyonu karar verecektir.

2 Türkiye'nin Avrupalılığına gelince, Türkiye kültürü ve tarihi Avrupa'yla içiçe geçmiş Avrasyalı bir ülkedir; Batıya yönelimi onlarca yıldır Avrupa devletleri tarafından kabul edilmiştir. Bu nedenle Türkiye'nin konumu, Avrupa Birliği'nin Kuzey Afrika ve Orta Doğu'daki komşularından temelden farklıdır. Dolayısıyla, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği, Birlik'in bu ülkelerle ilişkileri için ille de bir model oluşturmayacaktır. Türkiye'nin Avrupa bütünleşme sürecine katılmasına karşı itirazların, 1959'da Türkiye ilk kez başvuruda bulunduğunda, 1987'de ikinci kez başvuruda bulunduğunda ya da 1999'da adaylık statüsü verilmeden önce dile getirilmiş olması gerekirdi. Hiç bir hükümet, 2002 yılında Kopenhag Zirvesi'nin katılım müzakereleri ile ilgili sonuç belgesi

dahil, bu kararların işin tüm boyutuna vakıf olunmadan alındığını iddia edemez.

3 Avrupa Birliği Konseyi'nin Aralık'ta alacağı karar, Türkiye'nin üyeliği ile ilgili değildir, Türkiye'yle katılım müzakerelerini başlatmaya yöneliktir. Müzakerelerin süresi ve sonucu, özellikle ekonomik kriterler ve topluluk müktesebatı konularında kaydedilecek ilerlemeye bağlı olacaktır. Türkiye gibi büyük ve karmaşık bir ülkenin yaşadığı sorunlar ve on yeni üyenin katılımı sonrası Birlik'in konsolidasyon gereksinimi nedeniyle bu sürecin uzun zaman alması beklenmektedir. Bu süre, her iki tarafa da en ivedi sorunları ele almaları ve Türkiye'nin katılımının doğurabileceği olumsuz etkileri azaltmaları için fırsat verecektir. Başka bir deyişle, nihai karar anı geldiğinde hem Türkiye hem de Avrupa Birliği derinden değişmiş olacaktır.

4 Türkiye'nin katılımı gerek Türkiye'ye gerekse Avrupa Birliği'ne önemli faydalar sağlayacaktır. Birlik açısından bakıldığında Türkiye'nin Balkanların, geniş Orta Doğu'nun, Güney Kafkasların, Orta Asya ve ötesinin kesişme noktasındaki eşsiz jeostratejik konumu; Avrupa'nın enerji kaynaklarının güvenliği açısından önemi ve siyasi, ekonomik ve askeri ağırlığı büyük değerler olacaktır. Ayrıca, Avrupa Birliği'ne sıkı sıkıya bağlanmış büyük bir Müslüman ülke olarak Türkiye, Avrupa'nın İslam dünyası ile olan ilişkilerinde önemli bir rol oynayabilir.

Türkiye açısından bakıldığında Avrupa Birliği'ne katılım, ülkenin yüzyıllık Batı yöneliminin doğru olduğunun ve nihayet Avrupa tarafından kabul edildiğinin gerçek teyidi olacaktır. AB üyeliği, ülkenin modern demokratik bir topluma dönüşümünün artık geri çevrilemez olmasını sağlayacak ve Türkiye'nin zengin beşeri ve ekonomik kaynaklarını en iyi şekilde değerlendirmesine imkan tanıyacaktır.

Türkiye'nin katılım sürecinde bir aksama sadece her iki taraf için önemli fırsatların kaybedilmesine yol açmakla kalmayacak, aynı zamanda Birlik'in kapısının eşiğinde yeralan Türkiye'de siyasi çalkantı ve istikrarsızlıklara yol açacak ciddi bir kimlik krizine neden olabilecektir.

5 Büyüklüğü ve özel niteliklerine rağmen ve üyeliğiyle Birlik'in heterojenliğini hiç tartışmasız artıracak olsa da Türkiye'nin,

AB ve kurumlarının işlevlerini temelden değiştirmesi pek olası değildir. Türkiye'nin girişi, bütünleşme sürecinin geleceği ile ilgili mevcut fikir ayrılıklarını derinleştirebilir ama tartışmanın içeriğinde niteliksel bir sapmaya neden olmaz. Avrupa Birliği'ndeki karar alma sürecinin sürekli değişen ittifaklara dayandığı ve üye devletlerin siyasi etkilerinin büyüklükleri ve demografik ağırlıkları kadar ekonomik güçlerine de bağlı olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Türkiye'nin üyeliğinin maliyetlerine gelince, Türkiye büyük olasılıkla uzun yıllar Avrupa Birliği'nin mali yardımına ihtiyaç duyacaktır. Türkiye'ye ne kadar para aktarılacağı, AB'nin mali politikalarına ve katılım anında Türkiye'deki ekonomik duruma bağlı olacaktır.

Türkiye'yle imzalanacak katılım anlaşmasının onaylanması, kamuoyundaki itirazlar sürecek olur ve hükümet politikalarıyla halkın görüş farklılığı devam ederse, bazı Avrupa devletlerinde önemli sorun yaratabilir. Bu konu, ilgili hükümetler, Türkiye ve Avrupa Komisyonu tarafından ortak çabayla ele alınmalıdır.

Türkiye'nin farklı dini ve kültürel geleneklere sahip olmasının yarattığı korkuya ve kökten dinci Müslüman bir ülkeye dönüşebileceği yolundaki algılamalara karşı verilebilecek en iyi yanıt, halen devam eden dönüşüm sürecinin sürdürülmesi ve Türkiye'nin uzun geçmişe dayanan laik siyasi sisteminin, ülkenin Avrupa demokrasiler birliğine sımsıkı çıpalanması suretiyle korunmasıdır.

6 Türk Hükümeti'nin bugüne kadar görülmemiş reform çabaları ve Türk kamuoyunun AB üyeliğine verdiği önemli destek, yaşanan köklü hukuki, siyasal ve toplumsal dönüşümün Türkiye açısından ne kadar kapsamlı bir iş olduğunu unutturmamalıdır. Bu tür büyük değişikliklere Türk toplumunun pek çok kesiminden zaman içinde gelebilecek direncin azımsanması hata olur. Reform sürecinin sürdürülmesi, büyük oranda Türkiye'nin katılım sürecinin getirdiği ivmenin korunmasına bağlı olacaktır.

7 Türkiye ekonomisi uzun yıllardır makroekonomik istikrarsızlık ve yapısal eksikliklerle boğuşmuştur. Bunların çoğu bugün de devam etmektedir. Ancak 2001 krizi, Türk ekonomisinin

dayanıklılığını göstermiş; ekonomi çabuk toparlanmış, kurumsal ve düzenleyici çerçeveler kapsamlı reformdan geçirilmiştir. Artık hayati olan nokta, Türk Hükümeti'nin, Uluslararası Para Fonu ve Avrupa Birliği ile işbirliği halinde ekonomik reform sürecini sürdürmesidir.

Ülkenin büyüklüğü, coğrafi konumu, genç ve dinamik işgücü dikkate alındığında, Türkiye'nin ekonomik potansiyeli tartışılmazdır. Aynı şekilde AB üyeliği de, istikrarlı bir sistemle sıkı bağlar kurmak suretiyle Türk ekonomisine çok faydalı olacaktır. Katılım müzakerelerinin başlaması bile, Türkiye'nin ekonomik istikrarına duyulan güveni önemli ölçüde artıracaktır.

8 Bazı ülkelerde endişe yaratan Türkiye kaynaklı göç baskısı, Türkiye ve Avrupa Birliği'ndeki ekonomik ve demografik gelişmeler dahil, birden fazla faktöre bağlı olacaktır. Serbest iş gücü dolaşımı büyük olasılıkla ancak uzun bir geçiş döneminden sonra uygulanacağından, hükümetler Türkiye'nin katılımını izleyen yıllarda da göç konusunda kontrolü ellerinde tutacaklardır. Önceki katılım turlarından edinilen tecrübe ışığında, özellikle azalan ve yaşlanmakta olan nüfus nedeniyle pek çok Avrupa ülkesinde ciddi işgücü açıklarının yaşanacağı ve dolayısıyla mevcut avantajlarıyla sosyal güvenlik sistemlerinin sürdürülmesi için göçün hayati önem taşıyacağı bir dönemde, Türkiye'den gelecek göç hareketinin nispeten mütevazı kalması beklenmektedir.

9 Türkiye'nin AB üyeliği için uygunluğu geçmiş yıllarda pek çok kez teyit edilmiştir. Gerekli koşulları yerine getirdiği takdirde, Birlik tarafından kabul edilmeyi beklemek Türkiye'nin her açıdan hakkıdır. Dolayısıyla Bağımsız Türkiye Komisyonu, Avrupa Birliği'nin bu konuyu değerlendirirken Türkiye'ye gerekli saygı, adalet ve ihtimamı gösterecek şekilde davranması gerektiğine inanmaktadır.

Avrupa'da Türkiye: Kısır döngüyü kırmak

Raportör: Albert Rohan
Katkıda Bulunanlar: Martti Ahtisaari
Kurt Biedenkopf
Emma Bonino
Hans van den Broek
Anthony Giddens
Marcelino Oreja Aguirre
Michel Rocard

Hugh Pope

Çeviri: Entra Dil Hizmetleri ve Danışmanlık (İngilizce'den)
Tasarım: Atelier Works, Londra
Uygulama: Myra
Baskı: Artpres

Açık Toplum Vakfı
1. Baskı
Ağustos 2009, İstanbul

ISBN: 978-605-5659-06-6

Cevdet Paşa Cad. Mercan Apt.
No. 85/11, Bebek, 34342, İstanbul-TÜRKİYE
Tel: 0 212 287 99 86
0 212 287 99 75
www.aciktoplumvakfi.org.tr
info@aciktoplumvakfi.org.tr

Bu yayının üretiminde %100 geri dönüştürülmüş kağıt kullanılmıştır.

Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci durma noktasına mı geliyor? Son yıllarda Türkiye'de reform sürecinin yavaşlamasına Türkiye'nin üyeliğine açıkça karşı çıkan bazı Avrupalı liderler mi sebep oldu yoksa bunun nedeni Ankara hükümetinin yeterince kararlı olmaması mıydı? Türk toplumunda "sessiz ve derinden bir İslamlaşma" tehlikesi var mı? Kürt sorunu, Kıbrıs meselesi ve Ermenistan'la olan sorunları çözme ihtimali nedir? Türkiye'nin bölgedeki yeni ve önemli jeopolitik rolü Avrupa Birliği için bir fayda sağlar mı?

Bağımsız Türkiye Komisyonu'nun bu raporunda yukarıdaki ve benzer soruların cevapları verilmektedir. Bağımsız Türkiye Komisyonu, bazı saygın Avrupalı siyasetçiler tarafından Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğinin öne çıkan boyutlarını incelemek üzere oluşturulmuştur. Komisyonun *Avrupa'da Türkiye: Bir Sözden Fazlası mı?* başlıklı ilk raporu Eylül 2004'te yayınlanmıştı.

AÇIK TOPLUM VAKFI

BRITISH COUNCIL

Bağımsız Türkiye Komisyonu Açık Toplum Vakfı ve British Council'a bu rapora verdikleri destekten dolayı teşekkür eder.